

Вісник

Верховного Суду України

**Відбувся Пленум
Верховного Суду України**

**Судові рішення
в адміністративних,
господарських, кримінальних
і цивільних справах**

**Аналіз деяких питань застосування
судами законодавства про право
власності при розгляді цивільних
справ**

4(164)'2014

ВИХОДИТЬ ДВАНADЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. № 3-05/4 наукові статті, опубліковані у журналі, на підставі висновку експертної ради з юридичних наук, окремо у кожному конкретному випадку за поданням спеціалізованої вченої ради, зараховуються як фахові в галузі юридичних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Пилипчук П.П. — голова редакційної колегії, суддя Верховного Суду України у відставці, заслужений юрист України;

Ярема А.Г. — заступник голови редакційної колегії, заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у цивільних справах, заслужений юрист України;

Барбара В.П. — заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у господарських справах, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Бейцун І.В. — заступник керівника апарату Верховного Суду України, кандидат юридичних наук;

Бень А.Б. — начальник управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України, заслужений журналіст України;

Волков О.Ф. — заслужений юрист України;

Городовенко В.В. — голова Апеляційного суду Запорізької області, доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Губар Л.О. — начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України;

Кіреєва Н.О. — кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

Когут С.П. — головний консультант служби керівника апарату Верховного Суду України;

Короткевич М.Є. — суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Кузнєцова Н.С. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Мельник М.І. — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Міщенко С.М. — заступник голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслужений юрист України;

Ромовська З.В. — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Романюк Я.М. — Голова Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Селіванов А.О. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ, заслужений юрист України;

Сенін Ю.Л. — секретар Пленуму Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Сердюк В.В. — заступник керівника апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Сірий М.І. — кандидат юридичних наук;

Терлецький О.О. — заступник секретаря Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Хавронюк М.І. — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Шакун В.І. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Шумило М.Є. — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

1 *Новини. Події. Факти.* *News. Events. Facts*

- 1 **Відбувся Пленум Верховного Суду України**
The Plenary Supreme Court of Ukraine has been held

2 *Судова практика* *Court Practice*

- 2 **Рішення в адміністративних справах**
Decisions in administrative cases
- 4 **Рішення у господарських справах**
Decisions in commercial cases
- 6 **Рішення у кримінальних справах**
Decisions in criminal cases
- 10 **Рішення у цивільних справах**
Decisions in civil cases

13 *Аналіз судової практики* *Survey of the Court Practice*

- 13 **Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ**
Analysis of some issues of application of the ownership laws by the courts when hearing the civil cases

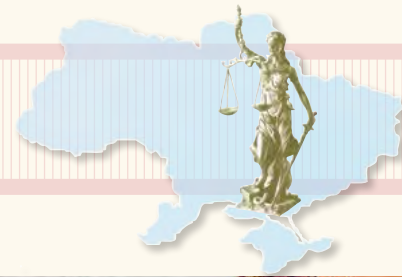
28 *Точка зору* *Opinion*

- 28 **Кудрявцева О.М. Система захисту конституційних прав дитини в Україні**
Kudriavtseva O.M. The system of protection of children's constitutional rights in Ukraine

- 31 **Відомості, зазначені у деклараціях про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру суддів Верховного Суду України та членів їх сімей за 2013 р.**
Information stated in property, income, expenses and financial liabilities declarations of the judges of the Supreme Court of Ukraine and members of their families in 2013

Міжнародні зв'язки *International Ties*

Відбувся Пленум Верховного Суду України

11 квітня відбулося чергове засідання Пленуму Верховного Суду України. На його розгляд планувалось винести три питання, але у зв'язку із прийняттям Верховною Радою України 8 квітня Закону «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» перше із них — про затвердження висновку щодо проекту цього Закону — було знято з порядку денного. Натомість відбулось обговорення двох наступних — «Про пропозиції Верховного Суду України Тимчасовій спеціальній комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо внесення змін до Основного Закону України» та «Про внесення змін до персонального складу судових палат Верховного Суду України».

Жвава дискусія розгорнулася навколо пропозицій до Конституції України, які до цього опрацювали всі судові палати та узагальнила робоча група, очолювана Головою Верховного Суду України **Ярославом Романюком**. Виступаючи із доповіддю, Ярослав Михайлович наголосив, що Україна й надалі прагне стати повноправним членом Європейського Союзу. Тому ці пропозиції зводяться до того, щоб розроблені норми

повністю відповідали європейським стандартам. Зокрема, йдеться про запровадження в Україні, як і в більшості європейських країн, триланкової судової системи; визначення в Конституції статусу Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, який у встановлених законом порядку та спосіб забезпечує однакове застосування норм законодавства всіма судами України, здійснює повноваження суду касаційної інстанції та інші повноваження, передбачені законами нашої держави; приведення у відповідність до стандартів Ради Європи складу Вищої ради юстиції та підстав звільнення суддів. А ч. 2 ст. 124 Конституції пропонується викласти у такій редакції: «У порядку, встановленому законом, юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі», що дасть змогу широко використовувати можливості позасудового розгляду окремих категорій справ із збереженням подальшого судового контролю. Усього ж до Основного Закону України запропоновано внести 18 змін.

У результаті обміну думками Пленум постановив схвалити пропозиції Верховного Суду України

Тимчасовій спеціальній комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України, а підписану постанову оприлюднити на веб-сайті Верховного Суду України. В обговоренні цього питання активну участь взяли: заступники Голови Верховного Суду України — секретарі судових палат **Валентин Барбара** та **Віктор Кривенко**, судді Верховного Суду України **Світлана Вус**, **Марина Кліменко**, **Валентин Косарев**, **Віктор Маринченко**, **Петро Панталієнко**, **Микола Патрюк**, **Богдан Пошва**, **Іван Шицький** та ін.

Другою постановою Пленуму внесено зміни до персонального складу судових палат Верховного Суду України — суддю Верховного Суду України **Михайла Гриціва** виведено з персонального складу Судової палати у кримінальних справах та уведено до персонального складу Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України.

Після завершення засідання Пленуму Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк провів прес-конференцію з представниками засобів масової інформації, під час якої відповів на їх запитання.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

У випадках коли Верховною Радою України не прийнятий закон про Державний бюджет України на поточний бюджетний період, то податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження справляються відповідно до закону про Державний бюджет України на попередній бюджетний період. За таких обставин збір з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти протягом січня—березня 2010 р. повинен справлятися платниками в розмірі, визначеному на попередній бюджетний період Законом України «Про Державний бюджет України на 2009 рік», тобто у розмірі 0,2 % від об'єкта оподаткування

ПОСТАНОВА ¹

Іменем України

11 червня 2013 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши у відкритому судовому засіданні справу за позовом заступника прокурора Печерського району м. Києва в інтересах держави в особі управління Пенсійного фонду України в Печерському районі м. Києва (далі — управління ПФУ, ПФУ відповідно) до публічного акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль» (далі — ПАТ) про стягнення несплаченої суми збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, **в с т а н о в и л а:**

У червні 2010 р. заступник прокурора Печерського району м. Києва в інтересах держави в особі управління ПФУ звернувся до суду з позовом про стягнення заборгованості зі сплати суми збору на обов'язкове пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу валюти за гривню з ПАТ в сумі 4 млн 433 тис. 220 грн 70 коп.

Позовні вимоги мотивовані тим, що згідно з п. 6 ст. 4 Закону від 26 червня 1997 р. № 400/97-ВР «Про збір на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі — Закон № 400/97-ВР) юридичні та фізичні особи, що здійснюють операції з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню, з 2008 р. повинні сплачувати збір на обов'язкове державне пенсійне страхування в розмірі 0,5 % від суми операції.

Окружний адміністративний суд м. Києва постановою від 1 вересня 2010 р. адміністра-

тивний позов задовольнив повністю: постановив стягнути з ПАТ на користь управління ПФУ недоплачену суму збору на обов'язкове пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу валюти за гривню в сумі 4 млн 433 тис. 220 грн 70 коп.

Київський апеляційний адміністративний суд ухвалою від 19 жовтня 2010 р. постанову окружного адміністративного суду залишив без змін.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився і апеляційний суд, дійшов висновку про безпідставність застосування ПАТ до обчислення збору з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти ставки в розмірі 0,2 % від суми здійсненої операції та необхідність застосовувати ставку в розмірі 0,5 %, визначеного Законом № 400/97-ВР. Крім того, суд зазначив, що оскільки вказаний Закон, яким передбачена знижена ставка збору з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти в розмірі 0,2 %, діяв з 1 січня по 31 грудня 2009 р., застосування для визначення ставки збору з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти підлягають положення спеціального Закону № 400/97-ВР.

Вищий адміністративний суд України постановою від 13 листопада 2012 р. рішення судів попередніх інстанцій скасував і в задоволенні позовних вимог відмовив.

Касаційний суд, скасовуючи рішення окружного та апеляційного адміністративних судів, послався на те, що оскільки з 1 січня по 31 березня 2010 р. закон про Державний бюджет України на 2010 р. прийнятий не був, то збір з операцій

* Публікується повний текст судового рішення із незначними редакційними правками.

¹ Постанова Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-13а13.

купівлі-продажу безготівкової валюти повинен справлятися платниками в розмірі, визначеному попереднім законом про Державний бюджет України на 2009 р., тобто 0,2 % від об'єкта оподаткування. Отже, зобов'язання ПАТ сплатити збір на обов'язкове державне пенсійне страхування із застосуванням ставки в розмірі 0,5 % є необґрунтованим.

У заяві про перегляд Верховним Судом України постанови Вищого адміністративного суду України від 13 листопада 2012 р. з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, управління ПФУ просило скасувати постанову Вищого адміністративного суду України та направити справу на новий касаційний розгляд, посиляючись на неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права.

Вищий адміністративний суд України, допускаючи цю справу до провадження Верховного Суду України, виходив із того, що заявник додав копію постанови Вищого адміністративного суду України від 24 жовтня 2012 р. № 39825/10, в якій інакше, ніж у справі, що розглядається, застосовано норми п. 6 ст. 4 Закону № 400/97-ВР та ст. 77 Закону від 26 грудня 2008 р. № 835-VI «Про державний бюджет України на 2009 рік» (далі — Закон № 835-VI).

Перевіривши наведені у заяві доводи, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку про неоднакове застосування касаційним судом п. 6 ст. 4 Закону № 400/97-ВР та ст. 77 Закону № 835-VI під час вирішення спірних відносин.

У справі, що розглядається, Вищий адміністративний суд України, скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій, виходив із того, що з 1 січня по 31 березня 2010 р. закон про Державний бюджет України на 2010 р. прийнятий не був, а отже збір з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти повинен справлятися платниками в розмірі, визначеному Законом № 835-VI, тобто 0,2 % від об'єкта оподаткування.

У постанові Вищого адміністративного суду України від 24 жовтня 2012 р. (№ К-37296/10), наданій на підтвердження доводів, наведених у заяві, суд касаційної інстанції, залишивши без змін рішення судів попередніх інстанцій, зазначив, що ставка збору на обов'язкове державне пенсійне страхування від суми операцій з купівлі продажу безготівкової іноземної валюти за гривню в розмірі 0,2 % діяла лише протягом

2009 р., а з 1 січня 2010 р. підлягала застосуванню ставка сплати збору в розмірі 0,5 %, визначена п. 6 ст. 4 Закону № 400/97-ВР.

Виконуючи вимоги п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС щодо усунення неоднакового застосування норм матеріального права, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України виходить із такого.

Згідно із ч. 5 ст. 1 Закону № 400/97-ВР платниками збору з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню є юридичні особи-резиденти, нерезиденти, постійні представництва юридичної особи-нерезидента, власники корпоративних картрахунків іноземної валюти, банки-члени міжнародних платіжних систем, банки (у тому числі уповноважені банки з операцій за власними зовнішньоекономічними договорами) та фізичні особи, в тому числі нерезиденти, що здійснюють операції з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню. Банки та їх установи зобов'язані нараховувати, утримувати та одночасно із подачею заявки на купівлю іноземної валюти, здійснювану ними за власними операціями і від імені та за рахунок клієнтів таких банків, сплачувати до спеціального фонду державного бюджету додатковий збір на обов'язкове державне пенсійне страхування у розмірі, встановленому цим Законом, від суми операції з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню, зазначеної у такій заявці, вести податковий облік та подавати звітність органам ПФУ.

Пунктом 4 ст. 2 Закону № 400/97-ВР встановлено, що об'єктом оподаткування для платників збору, визначених п. 5 ст. 1 цього Закону, є сума операції з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню.

Відповідно до ч. 6 ст. 4 Закону № 400/97-ВР на обов'язкове державне пенсійне страхування для платників збору, визначених п. 5 ст. 1 цього Закону, з 2008 р. встановлюється ставка збору у розмірі 0,5 % від об'єкта оподаткування, визначеного п. 4 ст. 2 цього Закону.

Пунктом 10 ст. 6 Закону № 835-VI встановлено, що джерелами формування спеціального фонду Державного бюджету України на 2009 р. у частині доходів є збори на обов'язкове державне пенсійне страхування, що відповідно до закону сплачуються при здійсненні безготівкових операцій з купівлі-продажу іноземної валюти за гривню, торгівлі ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння та при відчуженні легкових автомобілів, з операцій купівлі-продажу нерухомого майна,

з надання послуг стільникового рухомого зв'язку (додаткові збори на виплату пенсій) у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (далі — КМУ).

Разом із тим ст. 77 Закону № 835-VI передбачено, що збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню протягом 2009 р. справляється в розмірі 0,2 %.

На час виконання обов'язку зі сплати суми збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти за січень—березень 2010 р. Верховною Радою України закон про Державний бюджет України на 2010 р. прийнятий не був.

Відповідно до ст. 1 Бюджетного кодексу України (далі — БК) ним регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження та виконання Державного бюджету України.

Частиною 2 ст. 4 зазначеного Кодексу передбачено, що при здійсненні бюджетного процесу в Україні положення нормативно-правових актів застосовуються лише в частині, в якій вони не суперечать положенням Конституції України, цього Кодексу та закону про Державний бюджет України.

Згідно із ч. 1 ст. 3 БК бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему, становить один календарний рік, який починається з 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року.

Відповідно до ч. 4 ст. 46 БК до прийняття закону про Державний бюджет України на поточний бюджетний період податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження справляються згідно із законом про Державний бюджет України на попередній бюджетний період та іншими нормативно-правовими актами.

Підпунктом 1 п. 4 постанови КМУ від 29 грудня 2009 р. № 1414 «Про заходи щодо організації бюджетного процесу у 2010 році» передбачено, що до набрання чинності Законом «Про Державний бюджет України на 2010 рік» Державному казначейству України зараховувати податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження до державного і місцевих бюджетів відповідно до Закону № 835-VI та інших нормативно-правових актів.

Ураховуючи вищенаведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України на підставі аналізу зазначених норм права дійшла висновку, що у випадках, коли Верховною Радою України не прийнятий закон про Державний бюджет України на поточний бюджетний період, то податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження справляються відповідно до закону про Державний бюджет України на попередній бюджетний період. За таких обставин збір з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти протягом січня—березня 2010 р. повинен справлятися платниками в розмірі, визначеному Законом № 835-VI на попередній бюджетний період, тобто у розмірі 0,2 % від об'єкта оподаткування.

З огляду на прийняте судом касаційної інстанції у справі, що розглядається, рішення про безпідставність вимог позивача ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права, а тому у задоволенні заяви управління ПФУ необхідно відмовити.

Керуючись статтями 241, 242, 244 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **п о с т а н о в и л а:**

У задоволенні заяви управління ПФУ відмовити.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Згідно із ч. 1 ст. 111²⁶ ГПК України Верховний Суд України відмовляє в задоволенні заяви, якщо обставини, що стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Вищий господарський суд України, допускаючи справу до провадження Верховного Суду України, залишив поза увагою ту обставину, що норма, на підставі якої здійснювався перегляд постанови апеляційного господарського суду, є процесуальною.

Оскільки підставою для перегляду Верховним Судом України судових рішень господарських судів є неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції лише норм матеріального права, у задоволенні заяви про перегляд постанови суду касаційної інстанції відмовлено

ПОСТАНОВА

Судової палати у господарських справах Верховного Суду України

від 2 липня 2013 р.

(в и т я г)

До Верховного Суду України звернулося закрите акціонерне товариство «Диоген» (далі — ЗАТ) із заявою про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 15 листопада 2012 р. у справі № 34/5005/5210/2012 за заявою публічного акціонерного товариства «Банк Кредит Дніпро» (далі — Банк) до ЗАТ про визнання банкрутом.

Заяву мотивовано тим, що, зокрема, у справі № 12/74-Б-10 Вищий господарський суд України, застосувавши до спірних правовідносин ті самі норми матеріального права, дійшов висновку про те, що оскільки зобов'язання за кредитним договором припинилося у зв'язку з ліквідацією боржника в силу вимог ст. 609 ЦК, зобов'язання за договором поручки, яке є похідним від основного зобов'язання, також припинено відповідно до вимог ч. 1 ст. 559 ЦК.

Банк не використав наданого йому законом права на участь представника в судовому засіданні.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представника ЗАТ та перевіrivши наведені заявником обставини, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що заява не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Відповідно до ст. 111¹⁴ ГПК Верховний Суд України переглядає рішення господарських судів виключно на підставі і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Згідно зі ст. 111¹⁶ ГПК заява про перегляд судових рішень господарських судів може бути подана виключно на таких підставах:

1) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Предметом перегляду Вищим господарським судом України у справі № 34/5005/5210/2012 була постанова Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 28 серпня 2012 р., якою скасовано ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 30 липня 2012 р. та припинено провадження у справі на підставі п. 1¹ ч. 1 ст. 80 ГПК за відсутності предмета спору.

Скасовуючи постанову суду апеляційної інстанції та залишаючи в силі ухвалу суду першої інстанції, Вищий господарський суд України не погодився з висновком про необґрунтованість грошових вимог ініціюючого кредитора та зазначив, що суд апеляційної інстанції, не врахувавши усіх обставин справи, невірно витлумачив норми діючого законодавства.

Допускаючи зазначену справу до провадження Верховного Суду України, Вищий господарський суд України, розглянувши доводи представника ЗАТ, виходив із наявності факту неоднакового застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права.

Однак Вищий господарський суд України залишив поза увагою ту обставину, що норма, на підставі якої здійснювався перегляд постанови Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 28 серпня 2012 р., є процесуальною.

Згідно із ч. 1 ст. 111²⁶ ГПК Верховний Суд України відмовляє в задоволенні заяви, якщо обставини, що стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Підставою для перегляду Верховним Судом України судових рішень господарських судів є неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції лише норм матеріального права.

Керуючись статтями 111²³, 111²⁴, 111²⁶ ГПК, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України постановила: у задоволенні заяви ЗАТ відмовити.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

За своїм статусом та службовими повноваженнями дільничний інспектор міліції підпадає під поняття службової особи, визначення якого дається у примітці до ст. 364 КК України.

Якщо дільничний інспектор міліції вчинив дії, що входять до кола його службових повноважень і які підлягали схваленню та/чи затвердженню уповноваженою вищестоящою посадовою особою, але не отримали цього, то, незважаючи на відсутність схвалення чи заперечення вищестоящої службової особи, ці дії, за наявності причинового зв'язку між ними та злочинними наслідками, не можна вважати такими, що вчинені не службовою особою.

У разі коли суб'єктами злочину є дві службові особи, які за попередньою змовою в групі осіб виконали дії, спрямовані на спільне одержання хабара, але на момент давання хабара один із хабароодержувачів із причини, не пов'язаної з відмовою від одержання хабара, був відсутній на місці події, таке одержання незаконної винагороди належить розцінювати як вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Якщо представник влади — працівник міліції — незалежно від форми вираження, пропонує особі дати йому хабар за невчинення певних обов'язкових дій, пов'язаних із процедурою відкриття кримінального переслідування, а особа, яка хоча заперечує свою причетність до дій, що зумовлюють відкриття цієї процедури, але не бажає її відкриття, й тому погоджується на пропозицію і дає хабар, то такі дії не повинні оцінюватися як вимагання хабара, оскільки хабародавець неправомірним способом уник застосування щодо нього передбаченої законом процедури кримінального провадження

ПОСТАНОВА

Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 12 грудня 2013 р. у справі № 5-47к13
(в и т я з)

Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська вироком від 19 лютого 2009 р. засудив В. за ч. 2 ст. 368 КК із застосуванням ст. 69 КК до позбавлення волі на строк п'ять років із позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих і адміністративно-господарських обов'язків, на строк три роки без конфіскації майна; на підставі ст. 75 КК В. звільнено від відбування основного покарання з випробуванням з іспитовим строком три роки, покладено на нього обов'язок, передбачений п. 4 ст. 76 КК, та на підставі ст. 54 КК позбавлено спеціального звання — майор міліції.

В. визнано винуватим у тому, що він як дільничний інспектор міліції за попередньою змовою з іншим дільничним 4 серпня 2005 р. разом вимагали та одержали від П. 350 грн хабара за нереєстрування та за знищення заяви Б. про вчинення злочину.

Апеляційний суд Дніпропетровської області ухвалою від 30 квітня 2009 р. вирок щодо В. залишив без змін.

Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалою від

22 квітня 2010 р. рішення судів першої та апеляційної інстанцій щодо В. залишила без змін, крім рішення про застосування до засудженого додаткового покарання.

У заяві засуджений В. стверджував, що ухвала касаційного суду від 22 квітня 2010 р. є незаконною, оскільки застосування норми ч. 2 ст. 368 КК до інкримінованих йому дій суперечить практиці Верховного Суду України, і тому має бути скасована, а справа направлена на новий касаційний розгляд. На його думку він: а) не є суб'єктом злочину, передбаченого ст. 368 КК, оскільки не мав повноважень на самостійне прийняття рішень щодо порушення чи відмови в порушенні кримінальної справи і не міг учинити за винагороду тих дій, які йому інкриміновані; б) не вступав у змову з іншим працівником міліції на вимагання хабара. Вилучені у нього 350 грн були отримані для передачі потерпілому як компенсація за заподіяну злочинном шкоду; в) не вимагав хабара.

На підтвердження своїх доводів В. послався на ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

від 20 березня 2012 р., 21 травня, 16 і 23 липня та 20 серпня 2013 р.

1. Зокрема, про те, що він не є суб'єктом інкримінованого злочину свідчить, на його думку, правова позиція суду касаційної інстанції, зазначена в ухвалах від 20 березня 2012 р. і 21 травня 2013 р. У першому рішенні суд не визнав суб'єктом одержання хабара заступника начальника підрозділу бюро судово-медичної експертизи з експертної роботи, який вимагав і одержав від хабародавця 8 тис. грн за позитивний для нього висновок експертизи, бо винагороду експерт одержав не за використання свого службового становища, а за застосування професійних спеціальних знань. В іншій ухвалі касаційний суд погодився з виправданням оперуповноваженого кримінального розшуку підрозділу внутрішніх справ в одержанні хабара за винесення постанови про відмову в порушенні кримінальної справи щодо хабародавця і при цьому погодився з висновками судів нижчої інстанції про те, що виправданий не міг самостійно без погодження з керівництвом приймати рішення, за які одержав гроші.

2. На підтвердження відсутності в його діях кваліфікуючої ознаки, передбаченої ч. 2 ст. 368 КК, «одержання хабара за попередньою змовою групою осіб» засуджений послався на ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 липня 2013 р., в якій касаційний суд погодився з висновками судів нижчих інстанцій про виправдання заступника голови районної державної адміністрації, який обвинувачувався в одержанні та вимаганні хабара за попередньою змовою з головою сільради того ж району. У цій справі суд зазначив, що доказів існування єдиного умислу на вчинення інкримінованих виправданому дій не було отримано.

3. На обґрунтування неоднаковості у застосуванні кваліфікуючої ознаки «вимагання хабара» заявник послався на ухвали від 16 липня та 20 серпня 2013 р. У першій із них касаційний суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції про відсутність цієї кваліфікуючої ознаки, оскільки у справі не була доведена її наявність, а в другій — суд касаційної інстанції сам виключив цю ознаку і зазначив, що в ситуації, коли особа дає хабар за вчинення незаконних дій, у діях особи, яка його отримує, відсутня кваліфікуюча ознака — вимагання хабара.

Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України заслухала суддю-доповідача, пояснення засудженого В. і захисника на підтримку поданої заяви, пояснення прокурора про відсутність підстав для задоволення заяви,

перевірила матеріали кримінальної справи, обговорила доводи, зазначені в заяві, й дійшла висновку про таке.

1. Рішення касаційного суду щодо В. переглядалося за наявності підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК 1960 р. та в порядку гл. 32¹ цього Кодексу. Перегляд здійснювався на основі сукупності доказів, установлених і досліджених судами першої та апеляційної інстанцій (судами факту).

2. Відповідно до положень статей 400¹³—400¹⁸ КПК 1960 р. особа, яка має право на подання заяви, звертається до Верховного Суду України у строки, передбачені законом, — протягом трьох місяців із дня ухвалення судового рішення, щодо якого заявлено клопотання про перегляд, або з дня ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилення на підтвердження неоднаковості у правозастосуванні, якщо воно ухвалене пізніше. Заява В. була подана упродовж тримісячного строку з дня ухвалення одного з порівнюваних рішень.

Водночас особа повинна виконати вимоги процесуального закону щодо змісту заяви та порядку її подання. Зокрема, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 400¹⁶ КПК 1960 р. заявник має надати копії конкретних різних за змістом судових рішень, в яких має місце неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь. Строкових обмежень для подання судових рішень, які надаються для порівняння, закон не містить. Отже, якщо заява подана в строки, передбачені законом, немає підстав для її повернення (ч. 4 ст. 400¹⁷ КПК 1960 р.), а справа допущена до провадження Суду, то висновки касаційного суду, які оспорується у заяві, порівнюються із висновками касаційного суду в рішеннях, наданих для порівняння, незалежно від часу ухвалення цих рішень.

3. Предметом перегляду зазначеної справи є необхідність з'ясування того, чи в контексті конкретних та інших, подібних до них, фактичних підстав цієї справи, слід визнавати заявника суб'єктом злочину, передбаченого ст. 368 КК, а також з'ясування та однакове застосування таких кваліфікуючих ознак, як «вимагання хабара» та «одержання хабара за попередньою змовою групою осіб».

4. Відповідно до положень п. 1 примітки до ст. 364 КК (в редакції Закону від 5 квітня 2001 р. № 2341-III, що діяв на момент вчинення злочину засудженим) службовими особами є особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності обіймають посади,

пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

При цьому слід мати на увазі, що до представників влади належать, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості (п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» (далі — постанова № 5)).

Відповідальність за одержання хабара настає лише за умови, що посадова особа одержала його за виконання чи невиконання таких дій, які вона могла або повинна була виконати з використанням наданої їй влади або організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або хоч і не мала повноважень вчинити відповідні дії, але через своє посадове становище могла вжити заходів до їх вчинення іншими посадовими особами (абз. 1 п. 2 постанови № 5).

5. У кримінальній справі, в якій заперечується рішення суду касаційної інстанції, встановлено, що В. працював у органах внутрішніх справ, обіймав посаду дільничного інспектора міліції та на підставі закону був наділений повноваженнями представника влади. За статусом і своїми службовими повноваженнями він підпадав під визначення службової особи, тому його твердження про те, що він не є суб'єктом хабарництва, — безпідставні.

Те, що у межах конкретних обставин справи В. не вчинив якихось дій, йому інкримінованих, не спростовує його статусу як службової особи.

6. Посилання в заяві на висновки касаційного суду в ухвалі від 20 березня 2012 р. є неприйнятними, оскільки суб'єкт діяння у цій справі — експерт, хоча і був наділений адміністративними повноваженнями, однак винагороду отримав не за використання цих повноважень, а за застосування своїх знань під час проведення експертизи. За таких обставин особа, яка їх одержує, не може визнаватися службовою, а винагорода — хабарем. У іншій справі підставами, якими суд обґрунтував відсутність у діях дільничного інспектора ознак хабарництва, стало не помилкове застосування норми закону, яка містить ознаки одержання хабара, а висновки про недоведеність вини підсудного у цьому злочині.

7. Одержання хабара за попередньою змовою осіб має кваліфікуватись якщо: а) злочин вчинили декілька осіб (двоє і більше); б) всі вони є суб'єктами цього злочину — службовими особами; в) мала місце попередня домовленість на вчинення цього злочину. Службові особи визнаються учасниками групи незалежно від того, як були розподілені ролі між ними і які конкретні дії виконувала у злочині кожна з них. Дії винуватих кваліфікуються за ч. 2 ст. 368 КК незалежно від того, всі чи лише одна особа виконали (не виконали) обумовлені хабарем дії. Одержання хабара за попередньою змовою групою осіб вважається закінченим злочином із моменту прийняття хабара хоча б одним з її учасників.

У кримінальній справі щодо В. встановлено, що П. зустрівся з В. у його службовому приміщенні в присутності іншого обвинуваченого.

З відома як В., так і іншого обвинуваченого заява про обвинувачення П. у злочині не була належним чином зареєстрована. Обидва обвинувачені приїжджали до П. додому, інформували його про заяву із звинуваченням його у крадіжці, вели розмову про необхідність з'явитися до них у певний час. Обидва були в службовому приміщенні, коли й відбулася передача хабара. Ці дані свідчать про наявність попередньої змови між обвинуваченими.

8. Правові висновки в ухвалі суду касаційної інстанції від 23 липня 2013 р. не містять тверджень, які вказують на неоднакове застосування зазначеної кваліфікуючої ознаки, оскільки в цьому рішенні йдеться не про правову оцінку фактичних обставин справи, а про брак доказів для висновку про вчинення злочину у співучасті, що не становить предмета перегляду Судом.

Таким чином, указані в заяві В. доводи про неоднакове застосування судом касаційної інстанції кваліфікуючої ознаки «за попередньою змовою групою осіб» та норм щодо суб'єкта цього злочину є безпідставними і тому в цій частині задоволенню не підлягають.

9. Відповідно до положень п. 4 примітки до ст. 364 КК (в редакції Закону від 5 квітня 2001 р. № 2341-III, що діяв на момент вчинення злочину засудженим) вимаганням хабара визнається вимагання службовою особою хабара з погрозою вчинення або невчинення з використанням влади чи службового становища дій, які можуть заподіяти шкоду правам чи законним інтересам того, хто дає хабара, або умисне створення службовою особою умов, за яких особа змушена дати хабара з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Із законодавчого визначення та судової практики випливає, що така ознака, як вимагання хабара, може бути поставлена в провину за наявності трьох основних чинників: 1) ініціатором давання (одержання) хабара є службова особа — хабароодержувач; 2) пропозиція про давання (одержання) хабара має характер вимоги (приму-су), що підкріплюється відкритою погрозою або створенням таких умов, які переконують хабародавця в наявності реальної небезпеки (прихована погроза) його правам та законним інтересам, що змушує його погодитися з вимогою хабароодержувача; 3) дії, виконанням (невиконанням) яких погрожує вимагач, зумовлені його службовим становищем і, головне, мають протиправний характер або спрямовані на заподіяння шкоди лише правам та законним інтересам хабародавця.

Для правильного визначення меж вимагання хабара необхідно з'ясувати зміст прав та інтересів особи (їх законність чи незаконність), можливість реалізації (захисту) цих прав та інтересів за допомогою хабара, законність чи незаконність дій службової особи, якими вона погрожує у разі відмови від давання хабара, а також спрямованість погроз службової особи на заподіяння шкоди правам та законним інтересам хабародавця.

Найбільш значущою ознакою вимагання є те, що примушування до давання хабара може бути вчинено тільки з допомогою погрози заподіяння шкоди правоохоронюваним, законним інтересам особи. При цьому під законними інтересами слід розуміти інтереси, які забезпечуються нормами закону (до яких можна застосувати нормативний критерій), а також ті, що не суперечать чинному законодавству. Згідно з роз'ясненнями, які містяться в Рішенні Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 (справа про охоронюваний законом інтерес), незаконний інтерес, на відміну від правоохоронюваного, не захищається ні законом, ні правом і не повинен задовольнятися чи забезпечуватись ним.

Відповідно до законодавства не може розглядатися як вимагання хабара погроза з боку хабароодержувача вчинити щодо хабародавця законні дії, хоча вони й зачіпають законні інтереси останнього.

Суд вже неодноразово висловлював свою правову позицію з приводу правильного розуміння законодавчого визначення вимагання хабара і констатував, що коли хабародавець зацікавлений у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, установлену процедуру вирішення того чи іншого питання, досягти задоволення своїх незаконних

інтересів, уникнути заслуженої відповідальності, одержати незаконні пільги або переваги тощо, то вимагання хабара виключається (постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України: від 4 жовтня 2012 р. № 5-14к12, від 23 травня 2013 р. № 5-13к13, від 30 травня 2013 р. № 5-14к13, від 5 вересня 2013 р. № 5-28к13).

10. Суспільно небезпечне діяння, за вчинення якого засуджено В., за об'єктивними та суб'єктивними ознаками подібне до суспільно небезпечних діянь, щодо яких у зазначеному аспекті ухвалено названі вище порівнювані рішення суду касаційної інстанції, проте воно отримало інакше, ніж у порівнюваних рішеннях, кримінально-правову оцінку.

У кримінальній справі щодо В. встановлено, що, незважаючи на те, що після надходження заяви Б. про злочин мала бути відкрита передбачена процесуальним законом процедура кримінального провадження (статті 94—97 КПК 1960 р.), яка давала П. законну можливість захистити свої права та законні інтереси, однак останній, бажаючи уникнути застосування щодо нього процедури кримінального переслідування, у відповідь на пропозицію В. дав йому хабара за nereєстрування та знищення заяви про злочин. Таким чином, П. за допомогою хабара домогся задоволення свого незаконного інтересу, який полягав у непроведенні щодо нього перевірки заяви про злочин і прийняття рішення про порушення кримінальної справи або про відмову в її порушенні.

Зазначені обставини не давали касаційній інстанції підстав вважати, що В. вимагав хабара у П., у цій частині рішення касаційного суду є незаконним і підлягає скасуванню з направленням справи на новий касаційний розгляд.

У контексті конкретних обставин справи належить зробити такий висновок. Якщо представник влади — працівник міліції — незалежно від форми вираження пропонує особі дати йому хабар за nereєстрування та знищення заяви про злочин, що була законним приводом для порушення кримінальної справи і початку кримінального переслідування, а така особа хоча й заперечує свою провину в звинуваченні, але не бажає реєстрації заяви, відкриття процедури кримінального переслідування і тому погоджується на пропозицію, дає хабар, то в діях представника влади, який пропонує дати хабар, відсутні ознаки його вимагання, оскільки особа, яка його дає, у такий спосіб уникає застосування щодо неї процедури кримінального провадження.

За таких обставин, керуючись п. 15 розд. XI «Перехідні положення» КПК і статтями 400²¹,

400²² КПК 1960 р., Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України скасувала ухвалу колегії суддів Судової палати у криміналь-

них справах Верховного Суду України від 22 квітня 2010 р. щодо В., а справу направила на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ст. 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

За змістом ст. 1060 цього Кодексу договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад), право на який відповідно до ч. 2 ст. 1228 ЦК України входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним.

Згідно із ч. 2 ст. 608 зазначеного Кодексу зобов'язання не припиняється смертю кредитора, якщо воно не є нерозривно пов'язаним з особою останнього. У такому разі права та обов'язки (спадщина) фізичної особи (вкладника), яка померла, переходять до інших осіб — спадкоємців.

Отже, зобов'язання банку виплачувати проценти за договором вкладу не припиняється зі смертю вкладника, входить до складу спадщини та триває до дня, який передре дню повернення коштів спадкоємцям

ПОСТАНОВА

Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 22 січня 2014 р. у справі № 6-157цс13
(в и т я з)

У лютому 2011 р. Б.В. звернувся до суду з позовом до публічного акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (далі — Банк) про стягнення процентів за депозитним рахунком та відшкодування моральної шкоди.

Позовні вимоги позивач обґрунтував тим, що він є спадкоємцем після смерті батька — Б.О., який помер 10 червня 2009 р. За життя, 21 квітня 2008 р., Б.О. уклав із Банком два депозитні договори терміном на один рік за умови сплати процентів у розмірі 20,5 % річних.

Після оформлення спадщини, у січні 2010 р., Б.В. просив Банк виплатити грошові кошти за депозитними договорами, проте працівники Банку переконали його не забирати грошові кошти до закінчення зазначеного в договорі строку — 21 квітня 2010 р., щоб не втратити нарахованих процентів. Однак 27 травня 2010 р. в Банку він отримав грошові кошти за депозитними договорами, проценти за якими нараховані до дня смерті його батька, із чим він не погоджується, а тому просив стягнути з Банку проценти за зазначеними вище депозитними договорами за період з 10 червня 2009 р.

до 27 травня 2010 р. в сумі 845 грн 88 коп. та 3 тис. грн на відшкодування моральної шкоди.

Рівненський районний суд Рівненської області рішенням від 25 травня 2012 р. в задоволенні позову відмовив.

Рішенням Апеляційного суду Рівненської області від 13 листопада 2012 р. рішення суду першої інстанції в частині відмови Б.В. у задоволенні вимог про стягнення процентів за користування грошовими коштами за договором депозиту скасовано, ухвалено в цій частині нове рішення, яким зазначені вимоги задоволено. Вирішено питання про судові витрати. У решті рішення залишено без змін.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 15 травня 2013 р. касаційну скаргу Банку задовольнив, рішення Апеляційного суду Рівненської області від 13 листопада 2012 р. скасував та залишив у силі рішення Рівненського районного суду Рівненської області від 25 травня 2012 р.

У вересні 2013 р. Б.В. подав до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних

справ заяву про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р.

Ухвалою колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 грудня 2013 р. допущено до провадження Верховного Суду України цивільну справу за позовом Б.В. до Банку про стягнення процентів за договором банківського вкладу для перегляду ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р.

У заяві про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р. Б.В. порушив питання про скасування рішення суду касаційної інстанції й направлення справи на новий касаційний розгляд із підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК, — неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, зокрема статей 608, 1228 ЦК, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Як на приклад наявності неоднакового застосування судом касаційної інстанції зазначених вище норм матеріального права Б.В. послався на ухвали колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 листопада 2011 р., 18 квітня 2012 р., 10 жовтня 2012 р. та від 9 квітня 2013 р.

Заслухавши суддю-доповідача, представника Банку — М.В., дослідивши матеріали справи, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заява про перегляд оскаржуваного судового рішення підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ст. 353 ЦПК Верховний Суд України переглядає судові рішення у цивільних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Згідно зі ст. 355 ЦПК заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана виключно з підстав: 1) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Відповідно до змісту ст. 360⁴ ЦПК суд задовольняє заяву про перегляд справи Верховним Судом України і скасовує судові рішення у справі, яка переглядається з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 зазначеного Кодексу, якщо встановить, що судові рішення є незаконним.

Суди встановили, що 21 квітня 2008 р. Б.О. уклав із Банком два депозитні договори терміном на один рік. Так, за першим договором він вніс на депозитний рахунок 2 тис. грн за умови сплати 15,75 % річних, а за другим — 1 тис. грн з процентною ставкою 16 % річних. 21 квітня 2009 р. дію цих договорів продовжено. Таким чином, грошова сума на депозитних рахунках становила 2 тис. 962 грн 25 коп. з процентною ставкою 20,75 % річних та на суму 1 тис. грн 69 коп. з процентною ставкою 20,5 % річних.

10 червня 2009 р. Б.О. помер.

Відповідно до свідоцтва про право на спадщину за законом від 15 січня 2010 р. Б.В. після смерті батька успадкував грошові кошти за зазначеними депозитними вкладками, після чого депозитні вклади на своє ім'я не перевів.

27 травня 2010 р. позивачу за двома квитанціями виплачено 1 тис. 28 грн 21 коп. та 3 тис. 44 грн 76 коп. депозитних вкладів. Фактично Б.В. отримав суму вкладу й проценти, нараховані лише до дня смерті вкладника, а не до дня фактичного повернення коштів.

Відмовляючи Б.В. в задоволенні позовних вимог про стягнення процентів за банківським вкладом, не нарахованих банком після смерті вкладника, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд касаційної інстанції, виходив із того, що для нарахування процентів за депозитним вкладом після смерті вкладника немає правових підстав. Відповідно до ст. 1218 ЦК у спадкоємця виникло право на отримання вкладу та процентів на суму вкладу, нарахованих на час смерті спадкодавця.

Аналогічний висновок зробив Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в ухвалі від 9 квітня 2013 р., тому відповідно до п. 1 ч.1 ст. 355 ЦПК зазначене судові рішення не може бути прикладом неоднакового застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права.

Разом із тим в інших спорах, які виникли з подібних правовідносин, як убачалося з наданих для порівняння ухвалах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 листопада 2011 р., від 18 квітня 2012 р. та 10 жовтня 2012 р., касаційний суд, вирішуючи спори в цих справах, виходив із

того, що відповідно до ч. 2 ст. 608 ЦК зобов'язання за вкладом зі смертю кредитора не припинилося, оскільки воно не є нерозривно пов'язаним з особою кредитора, а тому проценти на вклад повинні нараховуватися до дня, який передує його поверненню вкладникові.

Отже, виявлено неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме: ст. 608 та ст. 1228 ЦК, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної інстанції зазначених норм матеріального права, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України виходила з такого.

Статтею 2 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що вклад (депозит) — це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Відповідно до ч. 1 ст. 1058 ЦК за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 512 ЦК самостійною підставою заміни кредитора в зобов'язанні є правонаступництво.

Відповідно до ч. 2 ст. 608 ЦК зобов'язання припиняється смертю кредитора, якщо воно є нерозривно пов'язаним з особою кредитора. Проте у зобов'язаннях, не пов'язаних з особою кредитора, смерть не призводить до припинення зобов'язань, а відбувається перехід прав і обов'язків від фізичної особи, яка померла, до інших осіб — спадкоємців.

Згідно зі ст. 1216 ЦК спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (ст. 1218 ЦК).

Статтею 1228 ЦК встановлено право вкладника розпорядитися правом на вклад у банку (фінансовій установі) на випадок своєї смерті, склавши заповіт або зробивши відповідне розпорядження банку (фінансовій установі).

Право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним (ч. 2 ст. 1228 ЦК).

Відповідно до вимог ст. 1060 ЦК договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад).

Згідно із ч. 5 ст. 1061 ЦК проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав.

Оскільки сторонами спірного договору банківського вкладу є банк (боржник) і вкладник (кредитор), а зобов'язання банку виплачувати проценти на суму вкладу не є нерозривно пов'язаним з особою вкладника, то таке зобов'язання відповідача не припиняється внаслідок смерті вкладника, входить до складу спадщини та триває до моменту фактичного повернення коштів спадкоємцям.

Саме до цього зводяться правові висновки, що висловлені Судовою палатою у цивільних справах Верховного Суду України в постановках від 4 вересня 2013 р., 18 вересня 2013 р. та від 20 листопада 2013 р., які згідно зі ст. 360⁷ ЦПК є обов'язковими для судів, що зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішеннями Верховного Суду України.

Суд касаційної інстанції у справі, яка переглядається, неправильно застосувавши наведені норми, постановив ухвалу, яка є незаконною й підлягає скасуванню відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК.

Ураховуючи викладене, керуючись статтями 355, 360³, 360⁴ ЦПК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України заяву Б.В. про перегляд Верховним Судом України ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р. задовольнила: ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р. скасувала, справу передала на новий касаційний розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ *

Припинення права власності

Право власності є найбільш фундаментальним речовим правом, яке створює основну юридичну передумову для нормального функціонування цивільного обороту. Тому закон спеціально регулює не тільки підстави набуття права власності, а й підстави його припинення, які визначено у ст. 346 ЦК.

Наведений у ч. 1 зазначеної статті перелік не є вичерпним. Відповідно до ч. 2 цієї норми право власності може бути припинене також в інших випадках, встановлених законом. Так, ст. 143 ЗК передбачає підстави для примусового припинення прав на земельну ділянку, ст. 365 ЦК — припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників тощо.

Разом із тим факт встановлення законом підстав для позбавлення права власності Європейський суд з прав людини вважає недостатнім для обґрунтування втручання в право власності.

Втручання в право власності, у тому числі й основане на законі, не повинно порушувати справедливу рівновагу між вимогами інтересів суспільства і захистом основних прав особи.

У правовому висновку Верховного Суду України, зробленому в постанові від 18 вересня 2013 р., прийнятій за результатами розгляду заяви заступника Генерального прокурора України про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 жовтня 2012 р. у справі за позовом Бердянського природоохоронного міжрайонного прокурора Запорізької області в інтересах держави в особі Бердянської міської ради до Особи 1, третя особа — державне підприємство «Центр державного земельного кадастру», про визнання державного акта на право власності на земельну ділянку недійсним, скасування державної

реєстрації права власності на земельну ділянку та повернення її (справа № 6-92цс13) зазначено таке: основною метою ст. 1 Першого протоколу до Конвенції є попередження свавільного захоплення власності, конфіскації, експропріації та інших порушень безперешкодного користування своїм майном. При цьому в своїх рішеннях Європейський суд з прав людини постійно вказує на необхідність дотримання справедливої рівноваги між інтересами суспільства та необхідністю дотримання фундаментальних прав окремої людини (наприклад, рішення від 23 вересня 1982 р. у справі «Спорронг і Льюнрот проти Швеції», від 11 березня 2003 р. — «Новоселецький проти України», від 1 червня 2006 р. — «Федоренко проти України»). Необхідність забезпечення такої рівноваги відображено в структурі ст. 1. Зокрема, необхідно, щоб була дотримана обґрунтована пропорційність між застосованими заходами та переслідуваною метою, якої намагаються досягти шляхом позбавлення особи її власності.

Таким чином, особу може бути позбавлено її власності лише в інтересах суспільства, на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права, а при вирішенні питання про можливість позбавлення особи власності має бути дотримано справедливої рівноваги між інтересами суспільства та правами власника.

Підстави припинення права власності можна умовно поділити на дві основні групи: 1) припинення права власності з волі власника (відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; знищення власником свого майна); 2) примусове припинення права власності.

Випадки припинення права власності з волі власника охоплюють дві групи ситуацій.

До першої групи ситуацій належать випадки укладення власником із власної волі різних правочинів з відчуження свого майна: купівля-продаж, міна, дарування, оренда з викупом та ін. Порядок припинення права власності відчужувача

* Продовження. Попередні частини матеріалу опубліковано в журналі за 2013 р. № 12. — С. 16—24; за 2014 р. № 3. — С. 16—31.

і виникнення права власності у набувача в цих випадках головним чином регулюються нормами права про угоди і договори.

Друга група ситуацій — добровільна відмова власника від права власності (ст. 347 ЦК), яка має бути безумовною і не містити будь-яких застережень. Це означає, що заява про відмову від права власності не повинна містити будь-яких умов щодо такої відмови, в тому числі і вказівку на особу, на користь якої власник відмовляється від речі. У такому випадку мова може йти про відчуження власником свого майна на користь іншої особи за певним правочином.

Суди не завжди правильно розуміють і застосовують положення ст. 347 ЦК, зокрема щодо безумовності і беззастережності дій власника про відмову від власності.

Так, Брянківський міський суд Луганської області рішенням від 29 червня 2010 р. у справі № 2-1229/2010 р. задовольнив позов Д.О. до Д.Р. про припинення права власності відповідачки на $\frac{3}{5}$ частки житлового будинку, а також визнав право власності на цю частку за позивачем. Підставою для задоволення позову була заява про відмову відповідачки за власним бажанням від права власності на $\frac{3}{5}$ частки будинку на користь свого племінника. З цієї ж заяви вбачається, що Д.О. прийняв відмову тітки та зобов'язався утримувати нерухоме майно в належному стані.

Відповідно до ст. 347 ЦК особа може відмовитися від права власності на майно, заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову від права власності. У разі відмови від права власності на майно, права на яке не підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту вчинення дії, яка свідчить про таку відмову. У разі відмови від права власності на майно, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту внесення за заявою власника відповідного запису до державного реєстру.

Згідно із цим правилом допускається добровільна відмова власника від належного йому права (по суті відмова від конкретної речі чи речей) або шляхом публічного оголошення про це, або шляхом вчинення реальних дій, які, безумовно, свідчать про намір власника (наприклад, власник викинув непотрібні йому речі).

Слід зауважити, що ЗК встановлено окремий особливий порядок і процедуру відмови від права власності або права користування земельною ділянкою.

Відповідно до ст. 142 ЗК власник земельної ділянки може відмовитись від права власності

лише на користь держави або територіальної громади. Відмови на користь інших суб'єктів цивільних правовідносин законом не передбачено.

Крім заяви власника про відмову від права власності, ЗК встановлена необхідність отримання згоди органу виконавчої влади або місцевого самоврядування на одержання права власності на земельну ділянку, за наявності якої укладається відповідна угода, яка в обов'язковому порядку підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації.

Припинення права власності внаслідок знищення майна та у разі смерті власника

Відповідно до ст. 349 ЦК право власності на майно припиняється в разі його знищення, оскільки при цьому зникає сам об'єкт права власності.

Разом із тим вказана стаття не містить визначення поняття «знищення майна» та випадків, на які поширюється ця норма, зокрема залежно від причин знищення майна.

Отже, видається, що зазначена норма поширюється на всі випадки знищення майна (тобто фізичного руйнування майна, що призводить до припинення його існування як такого) незалежно від причин настання такого результату. Це стосується випадків знищення майна як через випадкові причини чи дії непереборної сили, так і з волі або вини власника майна чи вини інших осіб.

У разі знищення майна з випадкових причин чи з волі (вини) власника ризик втрати майна лежить на самому власнику (ст. 323 ЦК).

Якщо майно знищено з вини інших осіб, особи несуть перед власником майнову відповідальність (ст. 1166 ЦК).

У разі знищення майна, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту внесення за заявою власника змін до державного реєстру. Тобто припинення права власності на таке майно пов'язується з фактом звернення власника до відповідного органу та наявністю рішення цього органу про виключення знищеної речі з державного реєстру. З моменту внесення відповідних змін до реєстру припиняється право на це майно.

У вирішенні питання про припинення права власності з мотивів знищення майна суди часто поєднують підстави такого припинення, передбачені п. 4 і п. 11 ч. 1 ст. 346 ЦК, за позовами заінтересованих осіб.

Наприклад, предметом розгляду Голосіївського районного суду м. Києва була справа за позовом Т. до Київського міського бюро технічної інвентаризації та реєстрації права власності на нерухоме майно (далі — БТІ) про припинення права власності у зв'язку зі смертю власника.

10 лютого 2002 р. Т. придбала у М. земельну ділянку площею 0,1 га в м. Києві, цільове призначення якої — будівництво та обслуговування житлового будинку і господарських будівель. З дотриманням встановленої законом процедури і за наявності всіх необхідних документів вона збудувала житловий будинок, який 12 грудня 2008 р. був прийнятий в експлуатацію, про що Державна приймальна комісія склала відповідний акт. 23 грудня 2010 р. Головне управління житлового забезпечення КМДА видало свідоцтво № 1740-С/ЖБ на право власності на житловий будинок, що знаходиться в м. Києві. З метою здійснення реєстрації на своє ім'я позивачка звернулася до БТІ, проте у реєстрації їй було відмовлено з тих підстав, що за зазначеною адресою власником будинку, який знищений у 1950-ті роки, зареєстрована П.

З відділу державної реєстрації актів цивільного стану Голосіївського РУЮ у м. Києві надійшла копія свідоцтва про смерть та витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису про смерть, з якого вбачається, що П. померла 8 січня 1965 р.

Враховуючи ці обставини, суд задовольнив позов Т. до БТІ про припинення права власності у зв'язку зі смертю власника.

Суд зобов'язав БТІ скасувати державну реєстрацію права власності за адресою в м. Києві, яка проведена на ім'я П. (справа № 2-3830/11).

До суду апеляційної інстанції це рішення не оскаржувалося.

Припинення права власності особи на майно, яке за законом не може їй належати (ст. 348 ЦК, підпункт «д» ч. 1 ст. 143, ст. 145 ЗК)

Правова мета положень ст. 348 ЦК полягає у визначенні долі майна, яким володіла особа на підставах, передбачених законодавством, але пізніше набув чинності закон, який заборонив цій особі мати на праві власності зазначене майно. Це майно має бути відчужене власником протягом строку, встановленого законом.

Ця норма передбачає насамперед захист публічно-правових інтересів, оскільки мова йде про ті види майна, які за прямою вказівкою закону або виключені з цивільного обороту, або їх обо-

рот обмежений і щодо нього встановлено спеціальний порядок його набуття. Зокрема, перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, і спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, затверджений Постановою ВР № 2471-ХІІ. Відповідно до цієї Постанови набуття громадянами права власності на такі види майна, як вогнепальна гладкоствольна мисливська зброя, вогнепальна мисливська нарізна зброя, газові пістолети, револьвери й патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, холодна зброя та пневматична зброя калібру понад 4,5 мм й швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; об'єкти, що перебувають на державному обліку як пам'ятки історії та культури; радіоактивні речовини, можливе лише на підставі відповідного дозволу.

Порядок отримання особливого дозволу для придбання певного майна, а також наслідки відмови у наданні такого дозволу та наслідки бездіяльності особи, стосовно якої встановлено обов'язок звернутися за одержанням відповідного дозволу, регулюються також окремими нормативними актами.

Наприклад, відповідно до п. 22 Постанови Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. № 706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», якщо хто-небудь із спадкоємців має право на отримання дозволу на зберігання (носіння) газового пістолета (револьвера), то йому в установленому порядку органами внутрішніх справ може бути виданий такий дозвіл. Якщо серед спадкоємців немає осіб, які мають право на його зберігання, він у місячний термін передається родичами померлого власника до органу внутрішніх справ для реалізації. Отримані від продажу кошти з відрахуванням витрат, пов'язаних із реалізацією, повертаються спадкоємцю такого майна. Якщо спадкоємець протягом місяця з дня набуття права власності не подав документи до органу внутрішніх справ на отримання дозволу на зберігання (носіння) газового пістолета (револьвера), то він вилучається органом внутрішніх справ у порядку, передбаченому п. 20 цього Положення.

Згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 348 ЦК у разі невиконання особою, яка на законних підставах набула права власності на майно, яке їй не може належати, обов'язку відчужити майно у встановле-

ний строк це майно за рішенням суду на підставі заяви відповідного органу державної влади підлягає примусовому продажу. Якщо майно не було продане, воно за рішенням суду передається у власність держави. У цьому разі колишньому власникові майна виплачується сума, визначена за рішенням суду.

Таким чином, підставами застосування цієї норми є такі факти:

- особа має право власності на майно, яке вона правомірно набула;
- введено в дію закон, який забороняє або обмежує право особи мати у власності таке майно;
- спеціальним законом встановлений проміжок часу, протягом якого особа — власник такого майна має здійснити його відчуження;
- цим законом встановлений порядок примусового відчуження майна на випадок невиконання власником майна обов'язку щодо його відчуження.

Загальними ж правилами примусового відчуження майна, що не може належати особі в силу пізніше прийнятого закону за ст. 348 ЦК, є:

- зобов'язання власника здійснити відчуження такого майна протягом встановленого законом строку або, якщо він законом не встановлений — протягом співрозмірного строку, визначеного відповідним органом;
- у разі невиконання власником цього обов'язку продаж майна здійснюється в примусовому порядку за рішенням суду, яке приймається за заявою відповідного органу державної влади з передачею власнику суми, вирученої від продажу його майна з вирахуванням понесених витрат;
- якщо майно не продане власником добровільно або в примусовому порядку у зазначені строки, воно передається у власність держави за рішенням суду, а власнику виплачується грошова сума, розмір якої визначається судом.

Припинення права власності у разі викупу земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, у зв'язку із суспільною необхідністю (статті 350, 351 ЦК, статті 146, 147 ЗК)

Викуп земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, приватної власності для суспільних потреб чи їх примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності здійснюється в порядку, встановленому законом.

Зазначені правовідносини регулюються Конституцією, статтями 350, 351 ЦК, статтями 146, 147 ЗК, Законами: № 280/97-ВР, від 11 грудня 2003 р. № 1378-IV «Про оцінку земель», від 12 липня 2001 р. № 2658-III «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», 17 листопада 2009 р. № 1559-VI «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» (далі — Закон № 1559-VI) та іншими нормативними актами.

Викуп земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, здійснюється за згодою їх власника. У разі недосягнення згоди між власником нерухомого майна, яке підлягає вилученню з мотивів суспільної необхідності, та представниками органів державної влади або місцевого самоврядування застосовується примусове відчуження. Причому відповідно до ст. 16 Закону № 1559-VI, ст. 183¹ Кодексу адміністративного судочинства України позов органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про примусове відчуження зазначених об'єктів підлягає розгляду адміністративним судом. До прийняття Закону № 1559-VI такі справи розглядалися судами загальної юрисдикції в порядку цивільного та господарського судочинства.

Згідно з Конституцією примусове відчуження об'єктів права приватної власності може застосовуватись як виняток — з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів із наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану (ст. 41).

Відповідно до ст. 171 ЖК у разі знесення жилих будинків, що є в приватній власності громадян, у зв'язку з вилученням земельних ділянок для державних або громадських потреб зазначеним громадянам, членам їх сімей, а також іншим громадянам, які постійно проживають у цих будинках, надаються за встановленими нормами квартири в будинках державного або громадського житлового фонду. Крім того, власникам жилих будинків на їх вибір або сплачується вартість будинків, будівель та пристроїв, що зносяться, або надається право використати матеріали від розбирання цих будинків, будівель та пристроїв за своїм розсудом. За бажанням громадян виконавчі комітети місцевих Рад народних депутатів забезпечують їм (замість надання квартир) мож-

ливість позачергового вступу до членів житлово-будівельних кооперативів і одержання в них квартир.

Якщо жилий будинок, що зноситься у зв'язку із суспільною необхідністю, не є місцем постійного проживання особи — власника цього жилого будинку, підстав для захисту її житлових прав шляхом надання їй іншого жилого приміщення в порядку, передбаченому ст. 171 ЖК, не вбачається.

Зазначений висновок зроблений Верховним Судом України у справі № 6-35цс13 (постанова від 15 травня 2013 р.).

Припинення права власності на земельну ділянку (ст. 378 ЦК, ст. 140 ЗК)

Відповідно до ст. 378 ЦК право власності особи на земельну ділянку може бути припинене за рішенням суду у випадках, встановлених законом.

Оскільки відбувається це на підставі судового акта і має відсильний характер, мова йде про випадки примусового припинення права власності на підставах, визначених ст. 140 ЗК, а саме: звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора; відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб; конфіскація за рішенням суду; невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених ЗК.

Питання про припинення права власності в результаті відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб розглянуто вище.

Звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора врегульовано статтями 140, 143 ЗК, Законами № 606-XIV, № 898-IV.

Слід зазначити, що деякі суди задовольняли позови про звернення стягнення на земельну ділянку з одночасним припиненням права власності боржника на земельну ділянку та визнанням за позивачем права власності на це майно.

Так, Апеляційний суд Київської області рішенням від 11 червня 2012 р. скасував рішення Васильківського міськрайонного суду Київської області від 28 серпня 2008 р. в частині зміни способу виконання рішення суду, звернення стягнення на земельну ділянку, припинення права власності та визнання права власності на земельну ділянку. У позові Особи 3 до Особи 4 про звернення стягнення на земельну ділянку, припинення права влас-

ності та визнання права власності на земельну ділянку відмовлено (справа № 22-ц-3000/12).

Суд установив, що Особи 4 на праві власності належить земельна ділянка з цільовим призначенням для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 3,2 га.

Відповідно до п. 15 розд. X «Перехідні положення» ЗК (в редакції, що діяла на час вирішення спірних правовідносин) до набрання чинності законами України про державний земельний кадастр та про ринок земель не допускається: купівля-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім вилучення (викупу) їх для суспільних потреб; купівля-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок і зміна цільового призначення (використання) земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину, обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону та вилучення (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб.

Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України у підпункті «є» п. 18 постанови від 16 квітня 2004 р. № 7, не може здійснюватися перехід права власності за судовими рішеннями (через визнання права власності на відчужену земельну ділянку або визнання дійсним договору щодо її відчуження, звернення стягнення на земельну ділянку в рахунок зобов'язань власника земельної ділянки або передачу її у власність кредитору з цих підстав, видачу виконавчого документа за аналогічним рішенням третейського суду тощо) на земельні ділянки, щодо яких встановлена заборона на продаж або іншим способом відчуження, а саме: сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім вилучення (викупу) їх для суспільних потреб, відчуження та зміни цільового призначення земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину, обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону (без доплат) і вилучення (викуп) для суспільних потреб (п. 15 розд. X «Перехідні положення» ЗК).

Також суд першої інстанції не врахував, що законом не передбачено переходу права власності від боржника до кредитора в результаті звернення стягнення на земельну ділянку, а визначено спеціальний порядок щодо відчуження такої земельної ділянки з наступним задоволенням вимог кредитора за рахунок вилучених від продажу коштів.

Трапляються випадки неправильного застосування ст. 378 ЦК.

Наприклад, Корсунь-Шевченківський районний суд рішенням від 13 грудня 2010 р. у справі № 2-1099/10 припинив право приватної власності Особи 3 на земельну ділянку площею 1,9974 га для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, що розташована на території Квітчанської сільської ради Корсунь-Шевченківського району Черкаської області (далі — сільрада). Суд вилучив у Особи 3 Державний акт на право приватної власності на землю та визнав його недійсним, передав у власність територіальної громади в особі сільради розташовану на її території земельну ділянку площею 1,9974 га для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Із Особи 3 стягнуто на користь позивача витрати у справі.

Таке рішення суд ухвалив на підставі ст. 1, п. «к» ст. 12; ст. 22, п. «г» ч. 4 ст 83; ч. 1 ст. 91; пунктів «а», «б» ст. 143; ч. 1 ст. 153 ЗК; ст. 378 ЦК.

Особа 3, будучи власником земельної ділянки товарного сільськогосподарського виробництва (угіддя — рілля) площею 1,9974 га на території сільради, протягом тривалого часу свою земельну ділянку за цільовим призначенням не використовувала, договорів оренди не уклала, внаслідок чого ця земельна ділянка постійно забур'янена і бур'ян поширюється на інші ділянки, у зв'язку з чим до відповідача неодноразово застосовувались адміністративні стягнення. Невжиття відповідачем заходів щодо боротьби з бур'янами призвело до поширення бур'яну, що належить до шкідливих карантинних організмів, на суміжні земельні ділянки, які використовуються за цільовим призначенням СТОВ «Агрофірма «Агро-Рось» та фермерським господарством «Слюсаренко».

Оскільки, незважаючи на неодноразові попередження і застосування адміністративних стягнень, відповідач не змінив свого ставлення до земельної ділянки, суд на підставі пунктів «а», «б» ст. 143 ЗК — у зв'язку з використанням земельної ділянки не за цільовим призначенням і неусунення допущених порушень законодавства (забруднення земель карантинно-шкідливими організмами) в терміни, встановлені вказівка-

ми спеціально уповноважених органів виконавчої влади з питань земельних ресурсів, ухвалив зазначене вище рішення.

Але з такими висновками суду погодитися не можна.

Встановивши, що відповідач не виконав вимог про припинення порушення земельного законодавства, застосованих до нього відповідно до ст. 144 ЗК, суд застосував норму ст. 143 ЗК, не звернувши уваги на те, що цією нормою, як і ст. 144 ЗК, не передбачено примусове припинення права власності на земельну ділянку, а лише регулюється процедура примусового припинення права користування земельною ділянкою.

Згідно зі ст. 153 ЗК власник не може бути позбавлений права власності на земельну ділянку, крім випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законами України.

Отже, підстав для примусового припинення права власності відповідача на належну йому земельну ділянку немає, оскільки використання землі не за цільовим призначенням (дія) є підставою для примусового припинення права користування земельною ділянкою в судовому порядку. А за невикористання земельної ділянки (бездіяльність), що фактично в цьому випадку має місце, оскільки земельна ділянка не обробляється, не засіяна, заросла бур'янами, чинним законодавством не передбачається позбавлення права власності чи користування земельною ділянкою.

Стосовно припинення права власності на земельну ділянку у випадку невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених ЗК, слід зазначити таке.

ЗК встановлена заборона на перебування у власності іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб та іноземних держав земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Ці ділянки, прийняті ними у спадщину, підлягають відчуженню протягом року з моменту переходу до них такого права (статті 22, 81, 82). У разі порушення цієї вимоги земельна ділянка підлягає примусовому відчуженню за рішенням суду (статті 140, 143, 145).

Іноді суди при розгляді справ зазначеної категорії припускаються помилок.

Наприклад, рішенням Чаплинського районного суду Херсонської області від 25 червня 2012 р. (справа № 2-46/12) задоволено позов прокурора Чаплинського району Херсонської області, припинено право приватної власності на земельну ділянку розміром 5,34 га Особи 2, відчужено зе-

мельну ділянку на користь територіальної громади Строганівської сільської ради Чаплинського району Херсонської області. В ході розгляду справи було встановлено, що Особа 2, громадянка Російської Федерації, успадкувала за законом право на земельну частку (пай) розміром 5,53 умовних кадастрових гектарів. 3 серпня 2006 р. їй було видано державний акт про право приватної власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення площею 5,34 га. Станом на липень 2011 р. відповідач не вчинила жодних дій, що свідчили б про відчуження чи про намір відчуження земельної ділянки.

Ухвалюючи зазначене рішення про припинення права власності, суд залишив поза увагою вимоги закону про передачу майна у власність держави лише після того, як майно не було продане шляхом примусового продажу, і перевищив повноваження, відчуживши земельну ділянку на користь територіальної громади.

У зв'язку з тим, що в законодавчих актах не передбачено безпосередньо такого способу захисту, як визнання недійсним державного акта на право власності на земельну ділянку, суди по-різному визначались в цьому питанні.

Державний акт є офіційним документом, яким посвідчується відповідне право. У спорах, пов'язаних із правом власності або постійного користування земельними ділянками, недійсними можуть визнаватися як зазначені рішення, на підставі яких видано відповідні державні акти, так і самі акти про право власності чи постійного користування.

У постанові Верховного Суду України від 22 травня 2013 р. у справі № 6-33цс13 зазначено, що визнання недійсними державних актів на право власності вважається законним, належним та окремим способом поновлення порушених прав у судовому порядку.

Викуп пам'ятки культурної спадщини (ст. 352 ЦК)

Для припинення права власності на зазначеній підставі повинні існувати такі умови:

- наявність в особи права власності на такий об'єкт;
- безгосподарне ставлення до нього власника, що загрожує його пошкодженням або знищенням.

Оскільки ст. 352 ЦК не містить визначення поняття «пам'ятка культурної спадщини», то необхідно виходити з його визначення, викладеного у статтях 1, 2 Закону від 8 червня 2000 р. № 1805-III «Про охорону культурної спадщини»

(далі — Закон № 1805-III), згідно з яким до таких об'єктів належать лише об'єкти нерухомого майна.

За змістом зазначеної вище норми ЦК і ст. 21 Закону № 1805-III відповідний орган з питань охорони культурної спадщини робить власнику пам'ятки культурної спадщини відповідне попередження. Якщо в цьому разі власник із різних причин не вживає заходів щодо її збереження (незалежно від вини) (це може бути пов'язано, наприклад, з недостатністю в нього коштів), суд за позовом державного органу з питань охорони культурної спадщини може постановити рішення про її викуп. У разі невідкладної необхідності забезпечення умов для збереження пам'ятки культурної спадщини позов про її викуп може бути пред'явлено без попередження власника пам'ятки. Викуплена пам'ятка переходить у власність держави. Викупна ціна визначається за згодою сторін, а в разі спору — судом.

Реквізиція та конфіскація — підстави припинення права власності, передбачені статтями 353, 354 ЦК

Реквізиція має місце за настання надзвичайних обставин, а також в умовах воєнного стану і здійснюється на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування вартості реквізованого майна.

Слід зазначити, що закону про реквізицію в Україні до цього часу немає, тому можливість примусового відчуження майна власника в порядку реквізиції виключається.

Конфіскація — це безоплатне позбавлення права власності особи на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення у випадках, встановлених законом.

Відповідно до ч. 6 ст. 41 Конституції конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Аналогічна норма міститься у ст. 354 ЦК, ст. 148 ЗК. Конфіскація у цивільно-правових відносинах застосовується як наслідок вчинення правочину, який порушує публічний порядок, вчинений з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства (ч. 3 ст. 228 ЦК) і за ГК — як наслідок визнання недійсним господарського зобов'язання (ст. 208). Також відповідно до Закону № 3792-XII за результатами розгляду справ про захист авторського права і суміжних прав суд має право постановити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були

виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту (ст. 52).

Аналогічні положення містяться і в Законі від 21 квітня 1993 р. № 3116-ХІІ «Про охорону прав на сорти рослин», яка передбачає конфіскацію незаконно отриманого відповідачем будь-якого матеріалу сорту та продукту, отриманого безпосередньо з нього (п. «а» ч. 3 ст. 55).

Право спільної власності

Право спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності

Власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю (ст. 356 ЦК).

Підставами виникнення права спільної часткової власності, зокрема, можуть бути: придбання у власність майна двома чи більше особами за цивільно-правовими угодами; договір про спільну діяльність; домовленість подружжя шляхом укладення шлюбного договору вважати майно, набуте за час шлюбу, спільною частковою власністю; прийняття спадщини кількома спадкоємцями; передача займаних квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках у порядку приватизації в спільну часткову власність за письмовою згодою всіх повнолітніх членів сім'ї, які постійно мешкають у квартирі (будинку), житлових приміщеннях у гуртожитках.

Спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно.

Учасники спільної часткової власності мають право на частку у праві власності на майно (ч. 1 ст. 356 ЦК), а не на конкретно визначену частку в майні. Спільна часткова власність характеризується множинністю суб'єктів і єдністю об'єкта. Відповідно до цієї концепції кожному із співвласників спільної часткової власності не може належати частка самого майна.

Ідея спільної часткової власності в тому й полягає, що майно належить усім співвласникам одночасно. Тому, наприклад, зменшення майна внаслідок його пошкодження тягне наслідки щодо всіх співвласників, а не одного чи кількох із них. При розгляді судових справ слід враховувати, що у таких випадках зменшується об'єкт права власності, а не частки співвласників.

Згідно з нормою ст. 357 ЦК частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено за домовленістю співвласників або законом.

Якщо розмір часток у праві спільної часткової власності не встановлений за домовленістю співвласників або законом, він визначається з урахуванням вкладу кожного із співвласників у придбання (виготовлення, спорудження) майна.

Вимоги співвласника про збільшення розміру своєї частки у праві спільної часткової власності у зв'язку з поліпшенням за свої кошти спільного майна, яке не можна відокремити, можуть бути задоволені в тому разі, коли поліпшення зроблене ним за згодою всіх співвласників, з додержанням встановленого порядку використання спільного майна.

Відповідно до ч. 4 ст. 357 ЦК співвласник житлового будинку, іншої будівлі, споруди може зробити у встановленому законом порядку за свій рахунок добудову (прибудову) без згоди інших співвласників, якщо це не порушує їхніх прав. Така добудова (прибудова) є власністю співвласника, який її зробив, і не змінює розміру часток співвласників у праві спільної часткової власності.

Із судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень, вбачається, що в деяких випадках позов особи про збільшення розміру належної йому частки у праві спільної часткової власності на будинок, будівлю, яка здійснила добудову (прибудову) без згоди інших співвласників, задовольняється, хоча, як правило, у задоволенні таких позовів суди відмовляють.

Слід зазначити, що правило ч. 4 ст. 357 ЦК є протилежним правилу, закріпленому в ч. 3 ст. 357 ЦК, суперечить суті відносин спільної власності й порушує структуру права спільної власності в цілому.

По-перше, воно суперечить ст. 358 ЦК щодо здійснення права спільної часткової власності за згодою всіх співвласників. Дії кожного із співвласників так чи інакше стосуються інтересів інших співвласників, і у зв'язку з цим зазначена норма є підставою для виникнення зайвих суперечок між співвласниками.

По-друге, згідно з ч. 4 ст. 357 ЦК зроблена добудова (прибудова) є власністю того із співвласників, який її зробив, тобто приватна власність виникає всередині спільної часткової власності.

По-третє, така добудова (прибудова) не є окремим об'єктом права власності, у зв'язку з чим виникає питання щодо можливості та порядку розпорядження щодо неї.

По-четверте, зазначена норма не узгоджується із ст. 88 ЗК щодо володіння, користування та розпорядження земельною ділянкою, що перебуває у спільній частковій власності та може бути підставою для порушення прав інших співвласників.

Відповідно до ст. 358 ЦК право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. У разі недосягнення згоди між співвласниками у праві спільної часткової власності про порядок володіння і користування спільним майном співвласник має право звернутися до суду з позовом про надання йому у володіння і користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності, а якщо це неможливо — вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

Переважно суди спори цієї категорії вирішували з урахуванням зазначених вище вимог закону. Проте іноді були допущені помилки.

Так, Апеляційний суд Одеської області рішенням від 19 грудня 2011 р. скасував рішення Київського районного суду м. Одеси від 27 грудня 2010 р. в частині стягнення грошової компенсації з Особи 3 на користь Особи 4 при визначенні порядку користування квартирою, що перебуває у спільній частковій власності (справа № 22ц-8438/11 за позовом Особи 3 до Особи 4, Особи 1, Особи 2, яка діє в своїх інтересах та в інтересах неповнолітньої Особи 5 про встановлення порядку користування квартирою, усунення перешкод у користуванні квартирою).

Колегія суддів Апеляційного суду Одеської області дійшла висновку, що районний суд правильно встановив користування квартирою згідно з ідеальними частками у праві власності, але при цьому помилково стягнув на користь Особи 4 компенсацію з Особи 3 без наявності на це зустрічного позову.

Судові рішення свідчать про те, що деякі суди при розгляді справ про встановлення порядку володіння і користування майном, які належить на праві спільної часткової власності, не враховують, що встановлення такого порядку можливе саме між співвласниками цього майна.

Предметом розгляду Дніпровського районного суду м. Києва була справа за позовом П. до іншого співвласника трикімнатної квартири Н. про визначення порядку користування квартирою та зустрічним позовом Н. і А. (члена сім'ї Н.) до П. про визначення іншого порядку користування квартирою.

Суд задовольнив зустрічний позов Н. і А. та визначив порядок користування квартирою, відповідно до якого Н. отримала у користування кімнату площею 17,3 м² з лоджією 4,5 м², А. отримала в користування кімнату 12,2 м², П. отримав у користування кімнату площею 17,1 м².

При ухваленні рішення суд виходив із того, що у квартирі є два власники (Н. належить 60/100 квартири, П. належить 40/100 квартири) та три користувачі (власники та А. — дочка співвласників квартири). Оскільки квартира має три ізольовані кімнати і нею мають право користуватися три особи, то кожній стороні можна виділити у користування по одній кімнаті. Суд відхилив посилання П. на те, що йому, як власнику 40/100 частин квартири, повинна бути виділена у користування найбільша кімната площею 17,3 м² з лоджією 4,5 м², оскільки його частка у житловій площі становить 18,64 м².

Предметом апеляційного та касаційного розгляду зазначена справа не була.

У законі не визначено, в якій величині повинна зазначатися частка.

У постанові Верховного Суду України від 3 квітня 2013 р. у справі № 6-12цс13 зроблено висновки: «Кожен учасник спільної часткової власності володіє не часткою майна в натурі, а часткою в праві власності на спільне майно в цілому. Ці частки є ідеальними й визначаються відповідними відсотками від цілого чи у дробному виразі».

Право спільної сумісної власності. Здійснення права спільної сумісної власності

Спільна сумісна власність — це власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності.

Відповідно до чинного законодавства спільною сумісною власністю є: майно, набуте подружжям за час шлюбу, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 3 ст. 368 ЦК, ст. 60 СК); майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі (ч. 4 ст. 368 ЦК); майно, набуте батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів (ст. 175 СК); земельні ділянки членів фермерського господарства, якщо інше не передбачено угодою між ними (ст. 89 ЗК); квартира (будинки), передані при приватизації з державного житлового фонду за письмовою згодою всіх повнолітніх членів сім'ї, які постійно мешкають у цій квартирі (будинку), у їх спільну сумісну влас-

ність (ч. 2 ст. 8 Закону № 2482-ХІІ); приміщення загального користування, опорні конструкції багатоквартирного будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання, а також споруди, будівлі, які призначені для забезпечення потреб усіх власників квартир, а також власників нежитлових приміщень, які розташовані у багатоквартирному житловому будинку — належать співвласникам будинку (ч. 2 ст. 382 ЦК); майно, набуте жінкою та чоловіком за час спільного проживання однією сім'єю, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними (ст. 74 СК).

Із вивчених матеріалів і судових рішень вбачається, що в судів виникають деякі труднощі у застосуванні останньої норми закону, у зв'язку з чим вважаємо за необхідне звернути увагу на висновок Верховного Суду України, зроблений за результатами розгляду справи № 6-97цс11 (постанова від 20 лютого 2012 р.).

Згідно зі ст. 74 СК, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення гл. 8 цього Кодексу.

Тобто при застосуванні ст. 74 СК слід виходити з того, що зазначена норма поширюється на випадки, коли чоловік і жінка не перебувають у будь-якому іншому шлюбі та між ними склалася ustalені відносини, що притаманні подружжю.

Крім того, для визначення осіб як таких, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, для вирішення майнового спору на підставі ст. 74 СК суд повинен встановити факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу в період, протягом якого було придбано спірне майно.

Згідно із ч. 2 ст. 3 СК сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Аналіз зазначених норм дає підстави для висновку, що встановлені ч. 2 ст. 3 СК винятки,

згідно з якими подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно, стосуються офіційно зареєстрованих шлюбів.

Співвласники майна, що є у спільній сумісній власності, володіють і користуються ним спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними.

Розпорядження майном, що є у спільній сумісній власності, здійснюється за згодою всіх співвласників. У разі вчинення одним із співвласників правочину щодо розпорядження спільним майном вважається, що він вчинений за згодою усіх співвласників.

Згода співвласників на вчинення правочину щодо розпорядження спільним майном, який підлягає нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, має бути висловлена письмово і нотаріально посвідчена.

Співвласники мають право уповноважити одного з них на вчинення правочинів щодо розпорядження спільним майном. Правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений такою особою без повноважень або з перевищенням повноважень, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника.

Виділ частки із майна, що є у спільній частковій чи у спільній сумісній власності

Відповідно до ст. 364 ЦК кожен із співвласників має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності.

У разі недосягнення згоди про спосіб і умови виділу в натурі частки із спільного майна учасник спільної часткової власності вправі звернутися з відповідним позовом до суду.

Згідно з роз'ясненнями, що містяться в постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 жовтня 1991 р. № 7, при вирішенні справ про виділ в натурі часток жилого будинку, що є спільною частковою власністю, судам належить мати на увазі, що це можливо, якщо кожній із сторін може бути виділено відокремлену частину будинку з самостійним виходом (квартиру). Виділ також може мати місце при наявності технічної можливості переобладнати приміщення в ізольовані квартири (п. 6).

Зазначене правило стосується також поділу майна, що є у спільній сумісній власності.

У ст. 152 ЖК встановлено, що переобладнання і перепланування жилого будинку (квартири),

що належить громадянину на праві приватної власності, провадяться з дозволу виконавчого комітету місцевої Ради народних депутатів.

При вирішенні таких справ суди не завжди звертають увагу на наявність відповідного дозволу.

Судам слід мати на увазі, що в разі виділу частки із майна, що є у спільній частковій власності, стосовно особи, майно якої виділено в натурі, спільна власність припиняється, але зберігається щодо інших учасників спільної власності, які не бажають реалізовувати право на виділення своїх часток із спільного майна.

Із 1 січня 2013 р. набули чинності зміни до ст. 364 ЦК, внесені Законом № 1878-VI. Статтю 364 доповнено новою частиною такого змісту: «У разі виділу співвласником у натурі частки із спільного майна для співвласника, який здійснив такий виділ, право спільної часткової власності на це майно припиняється. Така особа набуває право власності на виділене майно, і у випадку, встановленому законом, таке право підлягає державній реєстрації».

Помилковою слід вважати практику судів, які під час вирішення справ про виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності, вирішують питання щодо привласнення виділеному об'єкту нової окремої адреси, оскільки це до компетенції суду не належить.

У порядку, встановленому ст. 364 ЦК, з дотриманням вимог ст. 370 ЦК щодо рівності часток співвласників, якщо інше не встановлено домовленістю між ними, законом або рішенням суду, здійснюється і виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності.

Якщо виділ у натурі частки із спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим у силу неподільності речі (автомобіль, музичний інструмент тощо), співвласник у такому випадку має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки. Причому компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою.

Не можна вважати усталеною практику вирішення справ зазначеної категорії з питання, чи є підставою для відмови в позові неможливість співвласників (наприклад, у зв'язку з їх матеріальним становищем) виплатити компенсацію, чи не призведе покладення на них такого обов'язку до звернення стягнення на квартиру і її примусового продажу.

Разом із тим зазначеною нормою передбачено, що обов'язковою умовою призначення грошової

компенсації є лише згода співвласника, який заявив вимоги про виділ частки, і не передбачається обов'язковість згоди інших співвласників на такий виділ та не ставиться право співвласника на виділ у залежність від згоди інших співвласників і мотивів, з яких власник має намір реалізувати своє право на виділ.

При вирішенні таких справ, крім спеціальної норми, слід керуватися і загальними засадами цивільного законодавства (ст. 3 ЦК) щодо справедливості, добросовісності та розумності з урахуванням прав та інтересів усіх співвласників і рекомендувати судам ретельно вивчати обставини справи з метою з'ясувати, чи не зловживає особа, яка бажає виділу в натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності, наданим їй ч. 2 ст. 364 ЦК правом, чи реалізація цього права не порушить прав інших осіб, які не мають змоги сплатити співвласнику грошову або іншу матеріальну компенсацію вартості його частки, і що такий виділ не завдасть їм шкоди.

Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників

Відповідно до ч. 1 ст. 365 ЦК право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо: 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі; 2) річ є неподільною; 3) спільне володіння і користування майном є неможливим; 4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Питання, чи є частка незначною, підлягає вирішенню судом у кожному конкретному випадку з урахуванням обставин справи. Так, $\frac{1}{4}$ частина однокімнатної квартири загальною площею 32,2 м² не є рівнозначною $\frac{1}{4}$ частині двоповерхового житлового будинку загальною площею 460 м².

Висновок про істотність шкоди, яка може бути завдана співвласнику, також робиться в кожному конкретному випадку з урахуванням обставин справи та особливостей об'єкта, який є спільним майном (*ухвала Верховного Суду України від 23 червня 2010 р. у справі № 6-22505св09*).

Серед суддів триває дискусія стосовно того, чи необхідні для припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників усі чотири умови, чи достатньо однієї з них.

Верховний Суд України неодноразово висловлював свою позицію із зазначеного питання, а саме те, що із змісту норми ст. 365 ЦК випливає, що припинення права особи на частку у спільному майні допускається за наявності будь-якої із обставин, передбачених пунктами 1—3 ч. 1 ст. 365 ЦК, але за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї (ухвала Верховного Суду України від 23 червня 2010 р. у справі № 6-22505св09; постанова від 16 січня 2012 р. у справі № 6-81ц11).

Суд постановляє рішення про припинення права особи на частку у спільному майні за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду. Невиконання позивачем цієї умови є підставою для відмови у задоволенні позовних вимог.

Європейський суд з прав людини рішенням від 21 грудня 2010 р. (набуло статусу остаточного 21 березня 2011 р.) у справі «Андрій Руденко проти України» (заява № 35041/05) установив порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, ратифікованого Законом України від 17 липня 1997 р., а саме: незаконного позбавлення особи майна у зв'язку з порушенням правил щодо попереднього депонування суми відшкодування, що може призвести до негативних економічних наслідків для цієї особи, оскільки вимога попереднього платежу є не просто технічною складовою процедури відчуження майна, яка встановлена законом, а основною вимогою, на якій повинно ґрунтуватися рішення суду про позбавлення особи майна без її згоди.

У ході вивчення справ та судових рішень привертає увагу ототожнення деякими судами положень статей 364 та 365 ЦК, зокрема одночасне застосування зазначених норм до правовідносин припинення права на частку у спільному майні.

Ці норми є різними за своєю правовою природою. Першою з них регулюється питання добровільного припинення спільної часткової власності на вимогу власника, який бажає реалізувати право на виділ своєї частки; другою ж нормою регулюються правовідносини щодо припинення на вимогу інших співвласників майна права особи на частку в спільній власності за відсутності на це її згоди й бажання, тобто примусово, а тому одночасне їх застосування за позовом однієї особи є помилковим.

В ухвалі Верховного Суду України від 17 лютого 2010 р. у справі № 6-6248св09 зазначено: «Суд першої інстанції, ухвалюючи рішення, керувався положеннями як ст. 364, так і ст. 365

ЦК України, які є взаємовиключними і одночасно застосовані бути не можуть».

Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності

Вирішуючи спори, що виникають у зв'язку з реалізацією співвласником у спільній частковій власності переважного права купівлі частки майна, судам необхідно враховувати таке:

– у зв'язку з тим, що на підставі ст. 364 ЦК співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності, то після припинення в такому порядку спільної часткової власності припиняється і їх переважне право купівлі частки у цьому майні;

– у випадку порушення переважного права купівлі встановлена ст. 362 ЦК позовна давність в один рік, протягом якого співвласник у спільній частковій власності має право вимагати в судовому порядку переведення на нього прав і обов'язків покупця, обчислюється з того часу, коли він довідався або міг довідатися про порушення свого права.

Відповідно до ст. 362 ЦК підставою для пред'явлення співвласником позову про переведення прав і обов'язків покупця за договором купівлі-продажу частки майна у праві спільної часткової власності є такі порушення:

– продаж співвласником частки у праві спільної часткової власності без письмового попередження інших співвласників про намір продати свою частку, ціну та інші умови її продажу;

– укладання договору купівлі-продажу без одержання повідомлення від співвласників про відмову від здійснення ними переважного права купівлі до спливу одного місяця щодо нерухомого майна і десяти днів щодо рухомого майна від дня отримання ними повідомлення про продаж;

– продаж проведено за істотно нижчою ціною і на більш легких умовах, ніж пропонувалося співвласникам.

Переважне право купівлі діє лише у разі продажу частки особі, яка не входить до кола співвласників. У разі ж продажу частки будь-кому із співвласників решта співвласників не має переважного права на її купівлю.

Якщо кілька співвласників бажають скористатися переважним правом купівлі частки, то вибір того, кому продати свою частку, належить продавцю відповідно до ч. 3 ст. 362 ЦК.

Пред'являючи такий позов, позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду грошову суму, яку за договором повинен сплатити

покупець. Невиконання позивачем цієї умови є підставою для відмови у задоволенні позовних вимог.

У рішенні суду про переведення на співвласника прав і обов'язків покупця повинно бути зазначено про заміну покупця позивачем у договорі купівлі-продажу майна, а також про стягнення з позивача на користь відповідача сплачених ним сум.

Судам слід мати на увазі, що захист переважного права купівлі частки майна у праві спільної часткової власності не може здійснюватися шляхом визнання недійсним договору, яким порушено зазначене право, оскільки переведення права купівлі можливо лише за дійсним договором.

Поділ майна, що є у спільній частковій власності

Згідно зі ст. 367 ЦК майно, що є у спільній частковій власності, може бути поділено в натурі між співвласниками за домовленістю між ними.

У разі поділу спільного майна право спільної часткової власності на нього припиняється.

Відповідні роз'яснення щодо порядку проведення поділу містяться в постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 жовтня 1991 р. № 7. Зокрема, в п. 7 цієї постанови зауважено, що в спорах про поділ будинку в натурі учасникам спільної часткової власності на будинок може бути виділено відокремлену частину будинку, яка відповідає розміру їх часток у праві власності.

Оскільки мова йде про виділ відокремлених частин майна, слід керуватися тими ж вимогами, що й у виділі в натурі частки із спільної часткової власності одним із співвласників. Що стосується будинку (квартири), то це можливо, коли кожній із сторін може бути виділено відокремлену частину будинку (квартири) з ізольованими жилами та підсобними приміщеннями з самостійними виходами, які можуть використовуватися як окремі квартири, або якщо наявна технічна можливість переобладнати будинок (квартиру) в ізольовані квартири.

Переважно суди враховують положення закону і рекомендації Верховного Суду України, однак іноді поділ проводиться таким чином, що унеможливує або обмежує користування виділеним у натурі майном.

Наприклад, Личаківський районний суд м. Львова 21 грудня 2011 р. задовольнив позов Є.С. до Д., Є.Г. про поділ квартири. Позивачеві виділено приміщення на першому поверсі, а відповідачам — приміщення на другому поверсі будинку. При цьо-

му поза увагою суду залишилось те, що сторонам виділяються жилі приміщення, які не мають самостійних виходів і не можуть використовуватися як окремі квартири.

У судів виникає питання, чи можливий поділ з відхиленням від розміру часток і з присудженням компенсації співвласнику, частка якого зменшується, оскільки в ст. 367 ЦК це питання не врегульоване.

У цьому випадку слід застосовувати аналогію закону і керуватися положенням ч. 2 ст. 364 ЦК.

З цього приводу надавав роз'яснення і Пленум Верховного Суду України. В абз. 2 п. 7 зазначеної вище постанови вказано, що в разі якщо виділ технічно можливий, але з відхиленням від розміру часток кожного власника, суд з врахуванням конкретних обставин може провести його зі зміною ідеальних часток і присудженням грошової компенсації учаснику спільної власності, частка якого зменшилась.

Але при цьому слід враховувати, що надання компенсації співвласнику можливе лише за його згодою.

Неоднаково вирішуються справи про поділ майна між співвласниками за наявності укладеного між ними та посвідченого нотаріально договору про порядок володіння та користування спільним майном.

Деякі суди вважають, що виділ частки зі спільної часткової власності чи поділ майна, що є у спільній частковій власності, повинен відбуватися з урахуванням договору про порядок володіння та користування спільним майном, оскільки відповідно до ч. 4 ст. 358 ЦК, якщо такий договір між співвласниками посвідчений нотаріально, він є обов'язковим і для особи, яка придбає згодом частку в праві спільної часткової власності на це майно.

Згідно з висновком Верховного Суду України у постанові від 3 квітня 2013 р. у справі № 6-12цс13 норма ст. 358 ЦК регулює саме порядок здійснення права часткової власності, тобто порядок користування спільною частковою власністю без її поділу в натурі, наслідком якого є припинення права спільної часткової власності. Установлення співвласниками порядку користування будинком з виділенням конкретних приміщень у натурі не припиняє право спільної часткової власності, тому що такі частини не перетворюються на об'єкт самостійної власності кожного з них. Визначальним для виділу частки або поділу будинку в натурі, який перебуває у спільній частковій власності, є не порядок користування будинком, а розмір часток співвласників

та технічна можливість виділу частки або поділу будинку відповідно до часток співвласників.

При розгляді спорів про поділ майна між співвласниками місцеві суди ухвалюють рішення, як правило, з урахуванням висновку судової будівельно-технічної експертизи. Експерт, який уповноважений проводити такий вид експертизи, має відповідати вимогам, встановленим Законом від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ «Про судову експертизу», і має бути внесений до Державного реєстру атестованих судових експертів (ст. 53 ЦПК).

Поділ майна, що є у спільній сумісній власності

Поділ майна, що є у спільній сумісній власності, здійснюється в такому ж порядку, як і поділ майна, що є в спільній частковій власності, з урахуванням положення, встановленого ч. 2 ст. 372 ЦК щодо рівності часток кожного із співвласників у разі поділу майна, що є у спільній сумісній власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. За рішенням суду частка співвласника може бути збільшена або зменшена з урахуванням обставин, які мають істотне значення.

При розгляді таких справ необхідно також враховувати і спеціальні норми, що містяться у законодавстві.

Так, ст. 70 СК передбачено, що при вирішенні спору про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення, зокрема якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. Частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування.

Взагалі із справ про поділ майна, що є у спільній сумісній власності, більшість становлять справи про поділ спільного майна подружжя.

Детальні роз'яснення щодо застосування судами законодавства при розгляді справ про поділ спільного майна подружжя надано в постанові Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про пра-

во на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя».

Розгляд інших справ про поділ майна

Трапляються випадки, коли суди розглядають справи, у яких немає спору, перебираючи на себе функції, що належать до сфери інших органів.

Незрозуміло, якими нормами закону керувався суд, вирішуючи справу № 2-1345/11 за позовом К. до комунального підприємства «Бюро технічної інвентаризації і державної реєстрації об'єктів нерухомого майна Севастопольської міської Ради» про поділ будинку в натурі і визнання права власності.

Позивач звернувся до суду із зазначеним позовом і просив реально розділити будинок № 75/4 у м. Севастополі, що належить йому на праві власності в цілому на підставі свідоцтва про право власності. Будинок складається з чотирьох окремих житлових приміщень, які можуть використовуватися як окремі квартири, та одного нежитлового приміщення у цокольному поверсі. Згідно з технічним висновком архітектурно-будівельної інспекції про стан будівельних конструкцій конструктивна схема будівлі дозволяє використовувати поверхове розміщення житлових приміщень як окремі квартири, а також вбудованого приміщення цокольного поверху житлового будинку № 75/4 у м. Севастополі.

Однак згідно з Тимчасовим положенням заміна свідоцтва про право власності на окремі частини житлового будинку не передбачена. Реєстрація права власності позивача на житловий будинок як загальний об'єкт перешкоджає йому розпоряджатися окремою частиною будинку.

Рішенням Нахімовського районного суду м. Севастополя позов К. задоволений. Ухвалено розділити житловий будинок, який належить К. на праві власності, на окремі об'єкти нерухомості — окремі квартири в рівні 1-го, 2-го та 3-го поверхів, а також вбудованого нежитлового приміщення цокольного поверху.

Визнано за К. право власності на окремі квартири і вбудоване нежитлове приміщення на цокольному поверсі.

В апеляційному порядку рішення суду не оскаржувалось.

У цій справі в позивача виникло у встановленому порядку право власності на новостворений об'єкт нерухомості — будинок. Це право зареєстровано у встановленому законом порядку. Та обставина, що за позивачем зареєстрований ці-

лий будинок, не суперечить його праву власності, оскільки він згідно з дозвільними документами будував одноквартирний будинок. Підстав для захисту у зв'язку з порушенням, невизнанням або оспорюванням цивільного права немає.

Розгляд спорів щодо спільної сумісної власності власників житлових багатоквартирних будинків

За ч. 2 ст. 382 ЦК власникам квартири у дво- або багатоквартирному житловому будинку належать на праві спільної сумісної власності приміщення загального користування (сходові клітини, ліфтові шахти, коридори, вестибюлі, горища і под.), опорні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання за межами або всередині квартири, яке обслуговує більше однієї квартири, а також споруди, будівлі, які призначені для забезпечення потреб усіх власників квартир, а також власників нежитлових приміщень, які розташовані у житловому будинку.

Усі зазначені об'єкти становлять єдине ціле з квартирами і житловим будинком, призначені вони для постійного обслуговування і забезпечення відповідної експлуатації всього будинку. За нормою ст. 19 Закону від 29 листопада 2001 р. № 2866-III «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» у спільній сумісній власності співвласників багатоквартирного будинку перебуває неподільне майно.

З аналізу зазначених вище норм вбачається висновок про неможливість припинення права спільної сумісної власності на допоміжні приміщення шляхом виділення частки із майна, що є у спільній сумісній власності.

Рішенням Конституційного Суду України від 2 березня 2004 р. № 4-рп/2004 (справа про права співвласників на допоміжні приміщення багатоквартирних будинків) надано офіційне тлумачення положень статей 1, 10 Закону № 2482-XII. У цьому рішенні зазначено, що допоміжні приміщення (підвали, сараї, кладовки, горища, колясочні та ін.) передаються безоплатно у спільну власність громадян одночасно з приватизацією ними квартир (кімнат у квартирах) багатоквартирних будинків. Підтвердження права власності на допоміжні приміщення не потребує здійснення додаткових дій, зокрема створення об'єднання співвласників

багатоквартирного будинку, вступу до нього. Власник (власники) неприватизованих квартир багатоквартирного будинку є співвласником (співвласниками) допоміжних приміщень нарівні з власниками приватизованих квартир. Питання щодо згоди співвласників допоміжних приміщень на надбудову поверхів, улаштування мансард у багатоквартирних будинках, на вчинення інших дій стосовно допоміжних приміщень (оренда тощо) вирішується відповідно до законів України, які визначають правовий режим власності.

Незважаючи на це, суди по-різному вирішують справи щодо визнання права власності на підвальні та інші приміщення (мансарди, горища) в багатоквартирних будинках.

Наприклад, Печерський районний суд м. Києва рішенням від 25 липня 2008 р. у справі № 2-387/2008 р. задовольнив частково позов Особи 1, Особи 2, Особи 3 до Фонду приватизації комунального майна Печерського району м. Києва, ТОВ «Рекламне агентство» — визнав недійсним договір купівлі-продажу нежитлих приміщень, а саме підвалу в багатоквартирному житловому будинку.

А рішенням Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя у справі № 2-78/2010 позовні вимоги Особи 1 та ще 13 осіб до Запорізької міської ради, ПП «Гусарова», Особи 15 про визнання недійсним договору купівлі-продажу нежитлових приміщень підвалу недійсним залишено без задоволення.

Пов'язано це з тим, що в багатьох будинках є нежитлові приміщення, які не призначені для його обслуговування, а можуть використовуватися для розташування крамниць, перукарень, офісів тощо. Ці приміщення можуть перебувати в комунальній або приватній власності.

Допоміжними приміщеннями мають вважатися всі без винятку приміщення багатоквартирного житлового будинку незалежно від наявності або відсутності в них того чи іншого обладнання, адже їх призначенням є обслуговування не лише будинку, а й власників квартир, підвищення життєвого комфорту і наявність різних способів задоволення їх побутових потреб, пов'язаних із життєзабезпеченням. І лише приміщення, що з самого початку будувалися як такі, використання яких мало інше призначення (магазини, перукарні, офіси, поштові відділення тощо), залишаються тими, що не підпадають під правовий режим допоміжних приміщень.

О.М. Кудрявцева,
асистент кафедри
конституційного права
юридичного факультету
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка

S u m m a r y

This article deals with the results of survey of the system of protection of the child constitutional rights in Ukraine. The author focuses on the theoretical and practical aspects of implementation of the norms of international instruments into domestic laws, which regulate public relations in the sphere of protection of children's rights and freedoms

Система захисту конституційних прав дитини в Україні

Розвиток України як демократичної, правової, соціальної держави неможливий без забезпечення належних умов для життя і виховання дітей, створення ефективної системи захисту їхніх прав.

Одним із основних напрямів державної політики України у сфері захисту прав дитини є вдосконалення нормативно-правового регулювання поведінки учасників таких суспільних відносин. Зокрема, серед пріоритетних завдань держави у реалізації цієї політики — імплементація норм міжнародного права та міжнародних стандартів. Україна є учасницею низки міжнародно-правових документів у сфері забезпечення прав дитини, при цьому наша держава не тільки приєднується до вже існуючих міждержавних угод, а й стає учасницею розроблення та прийняття нових.

Дослідженню проблем забезпечення захисту прав і свобод дитини присвятили свої роботи такі науковці, як М. Баймуратов, М. Буроменський, В. Буткевич, О. Венгловська, В. Денисов, В. Євінтов, В. Костицький, М. Орзіх, І. Панкевич, П. Рабінович, Ю. Римаренко та ін. Їхні наукові пошуки ґрунтувались на працях відомих учених минулого — Г. Гроція, Т. Джефферсона, І. Канта, Дж. Локка, Дж.-С. Мілля, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спінози та ін. Однак, незважаючи на здобутки цих учених, час від часу виникає необхідність у проведенні нових досліджень щодо ефективності національної системи законодавчого забезпечення захисту прав дитини.

Метою цієї статті є дослідження системи захисту конституційних прав дитини в Україні. Також висвітлюються результати вивчення питання імплементації положень міжнародно-правових документів у національне законодавство, яким регулюються суспільні відносини у сфері захисту прав і свобод дітей.

Захист прав дитини в Україні являє собою визначену вітчизняним законодавством систему правових, організаційних, матеріально-правових, процесуальних та інших заходів, що здійснюються органами державної влади і місцевого самоврядування, їх посадовими особами, громадськими об'єднаннями, а також громадянами, іноземними громадянами та особами без громадянства з метою забезпечення прав дитини. При цьому захист прав дитини може здійснюватись на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях.

Слід зазначити, що саме на міжнародному рівні започатковано створення міжнаціональної (глобальної) системи захисту прав дитини. Так, у 1924 р. Лігою Націй прийнято Женевську декларацію прав дитини, яка вважається стрижневим міжнародно-правовим документом, що заклав фундамент

міжнародної діяльності із забезпечення захисту прав дітей. Пізніше на основі цієї Декларації прийнято інші міжнародно-правові акти, у яких знайшли відображення напрацьовані міжнародні стандарти у цій сфері суспільних відносин. Зокрема, 20 листопада 1989 р. на сесії Генеральної Асамблеї ООН підписано Конвенцію про права дитини, яка одразу отримала неофіційний статус «Всесвітньої дитячої конституції». 27 лютого 1991 р. Україна ратифікувала цю Конвенцію, а отже взяла на себе зобов'язання вживати усіх необхідних заходів для забезпечення та підтримання на належному рівні захисту прав та інтересів дитини. Таким чином, наша держава розпочала створення системи захисту прав дитини.

Передбачено право дитини самостійно звертатись до суду та до інших компетентних органів держави

Положення Конвенції ООН про права дитини знайшли своє відображення у Конституції України, а згодом і в інших законодавчих актах. Зокрема, у ст. 52 Основного Закону визначено, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

Грунтуючись на вказаних конституційно-правових приписах, згодом в Україні було прийнято нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення конституційних прав дитини. Так, станом на квітень 2014 р. діє понад 15 законодавчих актів (кодекси та закони України), близько 25 актів Президента України (укази та доручення), більше 10 постанов Кабінету Міністрів України (далі — КМУ), якими унормовуються відповідні суспільні відносини у сфері забезпечення прав дитини¹.

Закон від 26 квітня 2001 р. № 2402-III «Про охорону дитинства» (далі — Закон № 2402-III) проголошує охорону дитинства у нашій державі як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, визначає основні засади державної політики у цій сфері, серед яких — забезпечення реалізації конституційних прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток особистості.

Ще одним визначальним кроком у формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини стало прийняття у 2002 р. Сімейного кодексу України. Окремі положення цього нормативно-правового акта спрямовані на створення умов для безпечного існування дитини. Зокрема, ст. 150 цього Кодексу містить пряму заборону фізичних покарань дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини. Окрім того, передбачено право дитини самостійно звертатись до суду та до інших компетентних органів держави — в центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, в органи опіки та піклування, органи освіти

та охорони здоров'я, інші в разі порушення її прав у сім'ї, насильства та жорстокого поводження.

Помітну роль у створенні системи захисту прав дитини відіграють також закони від 13 січня 2005 р. № 2342-IV «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та від 2 червня 2005 р. № 2623-IV «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей»².

Разом із тим, із метою впровадження міжнародних стандартів у цій сфері суспільних відносин внесено зміни до інших законодавчих актів, що сприяють посиленню соціальної захищеності сімей з дітьми.

Протягом останніх років в Україні реалізовувались державні програми, спрямовані на забезпечення прав дитини, зокрема такі, як:

– Державна програма подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006—2010 роки (затверджено постановою КМУ від 11 травня 2006 р. №623);

– Державна програма підтримки сім'ї на період до 2010 року (затверджено постановою КМУ від 19 лютого 2007 р. №244);

– Державна програма протидії торгівлі людьми на період до 2010 року (затверджено постановою КМУ від 7 березня 2007 р. №410);

– Державна цільова соціальна програма реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (затверджено постановою КМУ від 17 жовтня 2007 р. №1242).

Постановою Верховної Ради України від 1 січня 2006 р. затверджена Державна цільова програма розвитку національного усиновлення дітей України «Кожній дитині — власну родину» на 2006—2016 роки³. Уведення в дію положень цієї Програми повинно створити сприятливі умови для реалізації положень Конвенції ООН про права дитини у частині, яка декларує, що пріоритетною формою влаштування дитини є сім'я, а також Закону № 2402-III, яким визначено, що діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, обов'язково повинні бути передані під опіку чи піклування або на усиновлення, яке допускається виключно в інтересах дитини.

Із введенням у дію цієї Програми в Україні запроваджено систему контролю, яка забезпечить здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей у порядку, затвердженому постановою КМУ від 8 жовтня 2008 р. № 905 «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей». Окрім того, її реалізація передбачає створення спрощеного механізму усиновлення дітей громадянами нашої держави.

² Цей Закон у новій редакції (зміни внесено відповідно до Закону від 21 грудня 2010 р. № 2823-VI) має назву «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей».

³ Див.: http://www.ombudsman.gov.ua/ru/images/stories/07022011/S_Dopovid_4.pdf

¹ Див., напр.: http://www.president.gov.ua/content/upd_zakonodavstvo.html

Однак найбільш суттєвою подією, на наш погляд, є ухвалення Верховною Радою України Закону від 5 березня 2009 р. № 1065-VI «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року». Метою цієї Програми є забезпечення оптимального функціонування цілісної системи захисту прав дітей в Україні відповідно до вимог Конвенції ООН про права дитини та з урахуванням цілей розвитку, проголошених Декларацією тисячоліття ООН 2000 р., і стратегії Підсумкового документа Спеціальної сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей».

В Україні створено систему охоронних норм, які передбачають юридичну (у тому числі адміністративну та кримінальну) відповідальність за найбільш суспільно небезпечні порушення прав та інтересів дитини

Програмою, зокрема, передбачаються системні заходи у сфері охорони здоров'я матері і дитини, протидії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та наркоманії, розвиток мережі оздоровчих закладів та відпочинку, освіти, соціального забезпечення та підтримки сімей з дітьми та ін.

Відповідно до ст. 9 Конституції набули чинності і стали частиною національного законодавства такі міжнародні документи у галузі прав дитини, як:

– Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії 2000 р. (ратифіковано Законом від 3 квітня 2003 р. № 716-IV);

– Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 р. (ратифіковано із заявою Законом від 23 червня 2004 р. № 1845-IV);

– Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав з питань повернення неповнолітніх у держави їх постійного проживання 2002 р. (ратифіковано Законом від 12 січня 2005 р. № 2316-IV);

– Конвенція про кіберзлочинність 2001 р. (ратифіковано із застереженнями і заявами Законом від 7 вересня 2005 р. № 2824-IV);

– Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р. (приєднання України до Конвенції з заявою Законом від 11 січня 2006 р. № 3303-IV);

– Конвенція про стягнення аліментів за кордоном 1956 р. (приєднання до Конвенції з заявою Законом від 20 липня 2006 р. № 15-V);

– Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського і ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи 2003 р. (ратифіковано із застереженнями Законом від 21 липня 2006 р. № 23-V);

– Європейська конвенція про здійснення прав дітей 1996 р. (ратифіковано із заявою Законом від 3 серпня 2006 р. № 69-V).

Відзначаючи прагнення України впроваджувати у вітчизняне законодавство міжнародні стандарти щодо забезпечення прав дитини, доцільно звернути увагу на те, що особливістю сучасного міжнародного права є його обов'язкова сила для держав. При цьому на їхній розсуд вирішується питання про застосування норм міжнародного права в рамках національних правових систем. Для доктрини міжнародного права домінуючим є підхід, відповідно до якого немає необхідності визнавати примат міжнародного права по відношенню до національного законодавства. Держави повинні додержуватися норм міжнародного права, але тими шляхами, які самі оберуть.

Відповідно до принципу суверенної рівності держав (п. 1 ст. 2 Статуту ООН 1945 р.) кожна держава має право визначати порядок взаємодії власного права з правом міжнародним. Разом із тим, Статут ООН передбачає, що кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати свої міжнародні зобов'язання та підтримувати міжнародний мир і безпеку⁴.

Слід звернути увагу й на те, що в Україні створено систему охоронних норм, які передбачають юридичну (у тому числі адміністративну та кримінальну) відповідальність за найбільш суспільно небезпечні порушення прав та інтересів дитини. При цьому, як свідчить аналіз правотворчої роботи, за останні кілька років питання посилення відповідальності за такі правопорушення — серед пріоритетів у діяльності суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Підсумовуючи викладене, зазначимо таке.

Система захисту прав дитини в Україні на законодавчому рівні забезпечується: 1) імплементацією в національне законодавство міжнародно-правових норм; 2) постійним моніторингом ефективності чинних правових норм, що регулюють суспільні відносини у цій сфері; 3) удосконаленням чинного законодавства у сфері захисту прав та інтересів дитини.

З часу ратифікації нашою державою Конвенції ООН про права дитини в Україні законодавець створив доволі потужну систему захисту конституційних прав дітей, яку складають понад 15 законодавчих актів (кодекси та закони України), близько 25 актів Президента України (укази та доручення), більше 10 постанов КМУ, якими унормовуються суспільні відносини у сфері забезпечення прав дитини.

За умов належного функціонування ця система законодавчих актів спроможна забезпечити усі необхідні умови для розвитку дітей в Україні та захисту їхніх прав й інтересів.

⁴ Див.: Действующее международное право: в 3 т. / сост. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова. — Т. 1. — М., 1996. — С. 78.

Відомості, зазначені у деклараціях про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру суддів Верховного Суду України та членів їх сімей за 2013 р.

Публікується на виконання п. 2 ст. 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI

Прізвище, ім'я, по батькові: **Балюк Микола Іванович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 1 229 685 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 393 997 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 722 777 грн; інші види доходів — 98 000 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 363 500 грн, у т. ч. дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 350 000 грн; інші види доходів — 13 500 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Балюку М.І. належать: земельні ділянки загальною площею 2000 м², 1000 м², 2000 м² та 600 м²; 1/4 частина квартири площею 17 м², квартира загальною площею 32 м² та 1/3 частина квартири площею 17 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 250 м²; два гаражі загальною площею 20 м² кожний.

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м², 1000 м² та 642 м²; 1/4 частина квартири площею 17 м², квартира загальною площею 93,4 м² та 1/2 частина квартири площею 26 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 250 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль ЗАЗ-1140 «Таврія» з об'ємом двигуна 1000 см³, 1995 р.в.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Барбара Валентин Петрович.**

Посада: заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у господарських справах.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 459 286 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 441 351 грн; авторська винагорода, інші доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності — 3024 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 621 265 грн, у т. ч. дивіденди, проценти — 53 465 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 376 000 грн; дохід від передачі в оренду (строкове володіння та/або користування) майна — 191 800 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Барбарі В.П. належать: земельні ділянки загальною площею 12 482 м² та 1000 м²; квартира загальною площею 91,4 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 5323 м² та 1029 м²; квартира загальною площею 145 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 108 м²; нежитлове приміщення загальною площею 95 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Mercedes-Benz A-150 з об'ємом двигуна 1497 см³, 2008 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Mercedes-Benz GL-350 з об'ємом двигуна 3000 см³, 2013 р.в.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 338 738 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Берднік Інна Станіславівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 377 864 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 362 953 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 215 945 грн, у т. ч. інші види доходів — 215 945 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Берднік І.С. належать: земельна ділянка загальною площею 605 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 285,3 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 485 м² та 489 м²; квартира загальною площею 78,8 м²; садові (дачні) будинки загальною площею 113,8 м² та 160,5 м².

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 842 грн.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах становила 886 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна склали 5634 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 14 493 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Вус Світлана Михайлівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 693 360 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 393 803 грн; дивіденди, проценти — 208 451 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 76 195 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Вус С.М. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; квартира загальною площею 82 м² та 1/2 частина квартири площею 44 м².

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 2 036 811 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Глос Леонід Федорович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 471 877 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 370 242 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 86 724 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 504 014 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 406 009 грн; матеріальна допомога — 28 571 грн; дарунки, призи, виграші — 470 грн; інші види доходів — 68 964 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Глосу Л.Ф. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; 1/2 частина квартири площею 45,15 м².

Членам сім'ї декларанта належать: 1/2 частина квартири площею 45,15 м² та квартира загальною площею 55,8 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебувають легкові автомобілі Mitsubishi Outlander з об'ємом двигуна 3000 см³, 2008 р.в. та ВАЗ-2103 з об'ємом двигуна 1500 см³, 1978 р.в.

Фінансові зобов'язання декларанта та інші його витрати склали: за договорами добровільного страхування — 8298 грн, на утримання майна — 4020 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна — 14 635 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Гошовська Тетяна Володимирівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 815 777 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 321 191 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 7675 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 472 000 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 715 028 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 388 089 грн; дивіденди, проценти — 151 185 грн; інші види доходів — 175 754 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Гошовській Т.В. належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м² та 600 м²; квартира загальною площею 34,3 м² та квартира загальною площею 51,45 м², сума витрат на придбання якої у власність склала 518 102 грн; садовий (дачний) будинок загальною площею 140 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 12 300 м²; квартири загальною площею 52,45 м² та 87,2 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Toyota Land Cruiser-200 з об'ємом двигуна 4500 см³, 2012 р.в.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 1 426 623 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта та інші його витрати склали: за договорами добровільного страхування — 18 291 грн; на погашення основної суми позики (кредиту) — 164 463 грн; на погашення суми процентів за позику (кредитом) — 265 540 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Григор'єва Лілія Іванівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 416 050 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 346 035 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 4824 грн (отримано у ТОВ «Видавництво «Істина» та ТОВ «Медіа-Про»); матеріальна допомога — 14 911 грн; дохід від передач в оренду (строкове володіння та/або користування) майна — 1200 грн; пенсія за віком — 49 080 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 92 583 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 48 459 грн; пенсія за віком — 44 124 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Григор'євій Л.І. належать: земельні ділянки загальною площею 26 700 м² та 1000 м²; квартира загальною площею 140,6 м²; машино-місце загальною площею 13,2 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 4550 м² та 1500 м²; житловий будинок загальною площею 120 м²; квартири загальною площею 174,5 м² та 55,9 м²; гараж загальною площею 20 м²; машино-місце загальною площею 13,2 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебувають легкові автомобілі Toyota Prado з об'ємом двигуна 4000 см³, 2004 р.в. та Infiniti FX з об'ємом двигуна 3500 см³, 2008 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 17 724 грн та 11 340 крб, у т. ч. вкладених у звітному році — 17 724 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта за договорами добровільного страхування — 160 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Гриців Михайло Іванович.**

Посада: заступник секретаря Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, син, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 411 867 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 365 331 грн; дивіденди, проценти — 18 793 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 12 832 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 343 462 грн, у т. ч. заробітна плата — 320 299 грн; дивіденди, проценти — 2706 грн; матеріальна допомога — 20 457 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Грициву М.І. належать квартири загальною площею 82 м², 129 м² та 45 м².

Членам сім'ї декларанта належать квартири загальною площею 82 м² та 129 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Renault Scenic з об'ємом двигуна 1600 см³, 2005 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 115 776 грн, членів його сім'ї — 137 785 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Гуль Володимир Семенович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, батько дружини.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 406 955 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 392 044 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 34 800 грн, у т. ч. страхові виплати, страхові відшкодування, викупні суми та пенсійні виплати, що сплачені за договором страхування, недержавного пенсійного забезпечення та пенсійного вкладу — 34 800 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Гулю В.С. належать: земельні ділянки загальною площею 9000 м² та 3500 м²; житловий будинок загальною площею 240 м²; квартира загальною площею 115 м²; гараж загальною площею 40 м²; інше нерухоме майно загальною площею 75 м².

Членам сім'ї декларанта належить квартира загальною площею 78,7 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Honda CR-V з об'ємом двигуна 2354 см³, 2008 р.в.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 82 000 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта та інші його витрати склали: за договорами добровільного страхування — 9982 грн; на утримання майна — 29 638 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 8965 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Гуменюк Василь Іванович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 425 832 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 406 961 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 18 871 грн (отримано у ТОВ «Українська економічна студія-3», ТОВ «ДК «Управління знаннями», ТОВ «Діловий клуб «Управління знаннями», ТОВ «Академія адвокатури України»).

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 61 657 грн, у т. ч. заробітна плата — 49 358 грн, інші види доходів — 12 299 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Гуменюку В.І. належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м² та 1200 м²; 1/2 частина квартири, загальна площа якої 50,5 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 906 м²; 1/2 частина квартири, загальна площа якої 50,5 м², 1/2 частина квартири, загальна площа якої 50,4 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Mazda CX-7 з об'ємом двигуна 2330 см³, 2008 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Civic Honda з об'ємом двигуна 1798 см³, 2012 р.в.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Гусак Микола Борисович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 396 643 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 380 643 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 1089 грн (отримано у ТОВ «ДК «Управління знаннями», Національній школі суддів України); матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 21 905 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 21 905 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Гусаку М.Б. належать: земельна ділянка загальною площею 1700 м²; квартира загальною площею 90 м²; гараж загальною площею 42 м².

Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна склали 9800 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 3100 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Ємець Анатолій Анатолійович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 664 060 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 345 149 грн, у т. ч. матеріальна допомога — 14 911 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 304 000 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 381 680 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 16 680 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 365 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Ємцю А.А. належать: квартира загальною площею 47 м², сума витрат на оренду якої склала 7401 грн; гараж загальною площею 18 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 900 м² та житловий будинок загальною площею 467,5 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Volkswagen Touareg з об'ємом двигуна 2967 см³, 2011 р.в., сума витрат на придбання у власність якого склала 424 000 грн.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування члени сім'ї декларанта мають легковий автомобіль Kia Sportage з об'ємом двигуна 1995 см³, 2013 р.в.

Фінансові зобов'язання декларанта та інші витрати склали: на утримання майна — 7401 грн, інші витрати — 12 115 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 10 200 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Жайворонок Тетяна Євгенівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 323 113 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 322 213 грн; авторська винагорода, інші доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності — 900 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 240 364 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 240 364 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Жайворонок Т.Є. належить квартира загальною площею 116,7 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 2375 м² та житловий будинок загальною площею 316,5 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Peugeot 307 з об'ємом двигуна 2000 см³, 2006 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Volkswagen Touareg з об'ємом двигуна 3000 см³, 2008 р.в.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 36 049 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна становили 7760 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна склали 10 648 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Заголдний Володимир Вікторович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 464 202 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 436 212 грн; інші види доходів — 27 990 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 67 115 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 67 115 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Заголдному В.В. належить $\frac{1}{2}$ частина квартири, загальна площа якої 48,23 м², сума витрат на її придбання в цілому становила 516 220 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, членам сім'ї декларанта належить $\frac{1}{2}$ частина квартири площею 24,115 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Toyota Avensis із об'ємом двигуна 1794 см³, 2007 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Mitsubishi Colt з об'ємом двигуна 1332 см³, 2008 р.в.

Фінансові зобов'язання декларанта за договорами добровільного страхування становили 6369 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта за договорами добровільного страхування — 4351 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Канигіна Галина Володимирівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 437 507 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 390 256 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 32 340 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Канигіній Г.В. належать квартири загальною площею 115 м² та 65,8 м².

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 100 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Кліменко Марина Робертівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік, сестра.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 473 733 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 390 005 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 68 817 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 120 725 грн, у т. ч. інші види доходів — 120 725 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Кліменко М.Р. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; $\frac{1}{2}$ частина квартири площею 68,45 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 1093 м²; $\frac{1}{2}$ частина квартири площею 68,45 м²; квартира загальною площею 54 м²; гараж загальною площею 16 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Mitsubishi Outlander з об'ємом двигуна 1997 см³, 2007 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах складає 11 грн, із яких 11 грн вкладені у звітному році.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах становить 2536 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Ковтюк Єлизавета Іванівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: син.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 430 476 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 344 977 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 7360 грн (отримано в Національній школі суддів України); матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 63 228 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 28 002 грн, у т. ч. заробітна плата — 28 002 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Ковтюк Є.І. належить $\frac{1}{2}$ частина квартири площею 56,6 м².

Членам сім'ї декларанта належить $\frac{1}{2}$ частина квартири площею 56,6 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Chevrolet Aveo з об'ємом двигуна 1600 см³, 2006 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 2090 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Колесник Павло Іванович**.

Посада: заступник секретаря Судової палати у господарських справах Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 393 325 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 377 488 грн; авторська винагорода, інші доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності — 926 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 19 275 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 19 275 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Колеснику П.І. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; $\frac{1}{4}$ частина квартири площею 22 м².

Членам сім'ї декларанта належить $\frac{1}{4}$ частина квартири площею 22 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Volkswagen Touareg з об'ємом двигуна 2967 см³, 2012 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах становила 290 000 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна — 14 753 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Короткевич Микола Євгенович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 516 598 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 498 032 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 3655 грн (отримано у видавництві «Стина»); матеріальна допомога — 14 911 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Короткевичу М.Є. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; квартира загальною площею 168,8 м²; два гаражі загальною площею 16 м² та 23 м²; приміщення у комплексі відпочинку загальною площею 44,2 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; квартира загальною площею 40,55 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Lexus Rx-350 із об'ємом двигуна 3456 см³, 2007 р.в.

Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна склали 47 000 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 17 000 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Коротких Олександр Антонович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, син, син, невістка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 383 248 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 368 337 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 177 606 грн, у т. ч. заробітна плата — 115 849 грн; дивіденди, проценти — 7 400 грн; інші види доходів — 54 357 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Коротких О.А. належать: земельні ділянки загальною площею 1200 м² та 1900 м²; житловий будинок загальною площею 99 м²; квартира загальною площею 85 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; житловий будинок загальною площею 230 м² (незавершене будівництво).

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Opel Vectra з об'ємом двигуна 2198 см³, 2005 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Mitsubishi Lancer з об'ємом двигуна 1584 см³, 2006 р.в.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 122 330 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта за договорами добровільного страхування склали 580 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта за договорами добровільного страхування становили 560 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Косарев Валентин Іванович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 491 779 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 395 868 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 81 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Косарева В.І. належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м² та 26 000 м²; житловий будинок загальною площею 158 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 48 м², сума витрат на оренду якого склала 7400 грн; гараж загальною площею 19 м².

Членам сім'ї декларанта належить гараж загальною площею 15 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебувають легкові автомобілі Toyota Camry з об'ємом двигуна 2400 см³, 2008 р.в. та Mazda-2 з об'ємом двигуна 1600 см³, 2009 р.в.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Кривенда Олег Вікторович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 384 084 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 369 173 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Кривенді О.В. належать: квартира загальною площею 52 м²; гараж загальною площею 39,4 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебувають легкові автомобілі Lexus RX 350 з об'ємом двигуна 3500 см³, 2010 р.в., та Volkswagen Passat з об'ємом двигуна 2000 см³, 2006 р.в.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Кривенко Віктор Васильович**.

Посада: заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати в адміністративних справах.

Члени сім'ї: дружина, син, дочка, син.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 873 310 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 411 468 грн; авторська винагорода, інші доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності — 150 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 461 692 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 324 054 грн, у т. ч. дохід від провадження підприємницької та незалежної професійної діяльності — 324 054 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Кривенку В.В. належать: земельні ділянки загальною площею 72 100 м², 5800 м², 2000 м², 2500 м², 800 м²; житловий будинок загальною площею 65 м²; квартира загальною площею 151 м²; гараж загальною площею 20 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 3000 м², 33 650 м², 20 000 м², 1200 м²; житловий будинок загальною площею 265 м²; квартира загальною площею 167 м²; два гаражі загальною площею 20 м², 20,1 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебувають легкові автомобілі Mercedes з об'ємом двигуна 3498 см³, 2008 р.в. та Lexus з об'ємом двигуна 5663 см³, 2008 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Mercedes з об'ємом двигуна 2143 см³, 2011 р.в. та вантажний автомобіль ЗАЗ з об'ємом двигуна 1498 см³, 2012 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 8000 грн.

Сума коштів на рахунках у банках та інших фінансових установах членів сім'ї декларанта становила 237 000 грн; номінальна вартість цінних паперів — 440 227 грн; розмір внесків до статутного (складеного) капіталу товариства, підприємства, організації — 24 337 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Кузьменко Олена Тимофіївна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 479 089 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 379 314 грн; дивіденди, проценти — 14 098 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 70 766 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Кузьменко О.Т. належать квартири загальною площею 56,85 м² та 93,9 м².

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 213 481 грн, із яких 197 000 грн вкладені у звітному році.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Лященко Наталія Павлівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 472 152 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 376 975 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 80 266 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 407 658 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 395 041 грн; матеріальна допомога — 12 617 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Лященко Н.П. належать: ¹/₂ частини на квартири площею 38,1 м²; квартира загальною площею 85,8 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м² та 5900 м²; житловий будинок загальною площею 290 м²; ¹/₂ частина квартири площею 38,1 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Subaru Forester з об'ємом двигуна 2500 см³, 2008 р.в.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Маринченко Віктор Лаврентійович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 864 110 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 380 972 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; дарунки, призи, виграші — 395 650 грн; інші види доходів — 72 577 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 118 152 грн, у тому числі інші види доходів — 118 152 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Маринченко В.Л. належать: ¹/₂ частина квартири площею 21,75 м²; ²/₃ частини квартири площею 75 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 2000 м² та 858 м²; житловий будинок загальною площею 75,8 м² та житловий будинок на стадії незавершеного будівництва; частина квартири площею 21,75 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Suzuki Grand Vitara XL-7 з об'ємом двигуна 2736 см³, 2004 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Ford Fiesta з об'ємом двигуна 1388 см³, 2006 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 2139 грн.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах становила 3000 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на погашення основної суми позики (кредиту) становили 544 628 грн; на погашення суми процентів за позикою (кредитом) — 34 212 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Онопенко Василь Васильович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 643 424 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 530 659 грн; дивіденди, проценти — 9344 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 88 510 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 23 594 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 23 594 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Онопенку В.В. належать: земельна ділянка загальною площею 5300 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 410,2 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 10 000 м²; житловий будинок загальною площею 640 м²; квартира загальною площею 66,1 м² та машино-місце у паркінгу загальною площею 11,3 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта має легковий автомобіль Audi-8 з об'ємом двигуна 4200 см³, 2012 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах становить 97 854 грн, у т. ч. вкладених у звітному році — 88 510 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Охрімчук Людмила Іванівна**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 478 187 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 385 503 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; страхові виплати, інші види доходів — 77 773 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 36 000 грн, у т. ч. інші види доходів — 36 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Охрімчук Л.І. належать: 1/4 частина квартири площею 47 м²; гараж загальною площею 12 м².

Членам сім'ї декларанта належать: 1/4 частина квартири площею 47 м²; гараж загальною площею 10 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Toyota Prado із об'ємом двигуна 4000 см³, 2005 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 93 773 грн, у т. ч. вкладених у звітному році — 93 773 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта за договорами добровільного страхування становили 16 000 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Панталієнко Петро Васильович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 555 846 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 400 735 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 12 520 грн (отримано у Верховному Суді України, Національному університеті біоресурсів та природокористування); дивіденди, проценти — 127 680 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 61 849 грн, у т. ч. дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 61 849 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Панталієнку П.В. належать: 1/3 частина квартири, загальна площа якої 120 м², квартира загальною площею 51 м²; два гаражі загальною площею 20 м² та 19,8 м²; машино-місце у паркінгу загальною площею 20 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 1500 м², 900 м², 1500 м²; 1/3 частина квартири, загальна площа якої 120 м², квартира загальною площею 78 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 54 м².

У власності, в оренді чи іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Honda CR-V з об'ємом двигуна 2000 см³, 2007 р.в.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах становила 82 425 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Патрюк Микола Васильович.**

Посада: заступник секретаря Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 476 740 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 387 311 грн; авторська винагорода, інші доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності — 3394 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 71 124 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 378 910 грн, у т. ч. дохід від провадження підприємницької та незалежної професійної діяльності — 360 000 грн; дохід від передачі в оренду (строкове володіння та/або користування) майна — 650 грн; інші види доходів — 18 260 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Патрюку М.В. належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м² та 600 м²; 1/2 частина квартири, загальна площа якої 106 м²; садовий будинок загальною площею 36 м²; гаражі загальною площею 42,7 м² та 24 м²; інше нерухоме майно загальною площею 44 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 7900 м², 800 м² та 789 м²; житлові будинки загальною площею 385 м² та 26,7 м²; квартира загальною площею 52,3 м² та 1/2 частина квартири, загальна площа якої 106 м²; інше нерухоме майно загальною площею 178 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Ford Focus з об'ємом двигуна 1596 см³, 2007 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта — вантажний автомобіль Peugeot Partner 1.4 з об'ємом двигуна 1360 см³, 2006 р.в.

Розмір внесків декларанта до статутного (складеного) капіталу товариства, підприємства, організації склав 72 грн.

Розмір внесків членів сім'ї декларанта до статутного (складеного) капіталу товариства, підприємства, організації — 500 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта за договорами добровільного страхування склали 3525 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Пивовар Володимир Федорович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 505 328 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 401 617 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 88 800 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 85 000 грн, у т. ч. інші види доходів — 85 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Пивовару В.Ф. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; квартира загальною площею 64,9 м²; машино-місце у паркінгу загальною площею 17 м².

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, членам сім'ї декларанта належить земельна ділянка загальною площею 516 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Toyota з об'ємом двигуна 3900 см³, 2007 р.в.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 100 000 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Потильчак Олександр Іванович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, син.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 277 788 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 262 877 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 22 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Потильчаку О.І. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; квартира загальною площею 257 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 1200 м² та 2500 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 100 м²; інше нерухоме майно загальною площею 67 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Аcura MDX з об'ємом двигуна 3664 см³, 2007 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Lexus 350 з об'ємом двигуна 3456 см³, 2007 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 238 000 грн.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах — 310 000 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Пошва Богдан Миколайович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 400 982 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 366 671 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 19 400 грн (отримано в Академії адвокатури України, Національній асоціації адвокатів України); матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 12 000 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 12 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Пошві Б.М. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; квартира загальною площею 122,8 м².

Членам сім'ї декларанта належить земельна ділянка площею 2260 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль KIA Sorento з об'ємом двигуна 2400 см³, 2012 р.в.

Фінансові зобов'язання декларанта за договорами добровільного страхування склали 14 500 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Прокопенко Олександр Борисович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 2 096 776 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 318 683 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; спадщина — 1 673 282 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 89 900 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 189 206 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 71 803 грн; матеріальна допомога — 2224 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 89 900 грн; інші види доходів — 25 279 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Прокопенку О.Б. належить квартира загальною площею 126,9 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Volkswagen Passat з об'ємом двигуна 1984 см³, 2006 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Opel Vectra з об'ємом двигуна 1976 см³, 1995 р.в.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на погашення основної суми позики (кредиту) склали 9744 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Редька Анатолій Іванович.**

Посада: заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у кримінальних справах.

Члени сім'ї: дружина, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 442 658 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 427 747 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 148 496 грн, у т. ч. заробітна плата — 122 708 грн, інші види доходів — 25 788 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Редьці А.І. належать: земельна ділянка загальною площею 800 м² (не приватизована); квартира загальною площею 67 м² (не приватизована); садовий (дачний) будинок загальною площею 99,80 м²; два машино-місця у паркінгу загальною площею 15,6 м² та 19 м² (в оренді).

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 1500 м² та 500 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 42 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебувають легкові автомобілі Lexus ES-350 з об'ємом двигуна 6000 см³, 2007 р.в. (кредит з 2007 р. по 2013 р.) і Toyota Yaris з об'ємом двигуна 1300 см³, 2006 р.в.

Фінансові зобов'язання декларанта та інші його витрати склали: на утримання майна — 42 980 грн; погашення основної суми позики (кредиту) — 138 787 грн; погашення суми процентів за позику (кредитом) — 8686 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 1750 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Романюк Ярослав Михайлович.**

Посада: Голова Верховного Суду України.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 2 096 303 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 367 046 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 4273 грн; авторська винагорода, інші доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності — 8723 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 1 677 350 грн; дохід від передачі в оренду (строкове володіння та/або користування) майна — 24 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Романюку Я.М. належать: квартири загальною площею 39,6 м², 38,84 м², 71,4 м²; гаражі загальною площею 12,5 м² та 40 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Volvo S-80 з об'ємом двигуна 2500 см³, 2008 р.в. та легковий автомобіль Volvo XC-60 з об'ємом 2400 см³, 2013 р.в., сума коштів на придбання якого у власність становила 523 058 грн.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах України склала 11 000 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта за договорами добровільного страхування становили 23 328 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Сенін Юрій Леонідович.**

Посада: секретар Пленуму Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 508 457 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 393 517 грн; авторська винагорода, інші доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності — 2065 грн; дивіденди, проценти — 9378 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; інші види доходів — 88 586 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 13 606 грн, у т. ч. дивіденди, проценти — 600 грн; інші види доходів — 13 006 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Сеніну Ю.Л. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; квартира загальною площею 81 м²; машино-місце загальною площею 18 м²; інше нерухоме майно загальною площею 47 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 500 м²; квартира загальною площею 86 м²; садовий (дачний) будинок загальною площею 72 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Honda Accord з об'ємом двигуна 1998 см³, 2006 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 262 165 грн, у т. ч. вкладених у звітному році — 121 799 грн.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах — 18 000 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна склали 17 500 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 4700 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Сімоненко Валентина Миколаївна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 312 769 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 310 182 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 2587 грн (отримано у Верховному Суді України, Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Національній школі суддів України).

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 434 840 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 34 840 грн; дохід від провадження підприємницької та незалежної професійної діяльності — 400 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Сімоненко В.М. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м² та земельна ділянка загальною площею 1000 м², сума витрат на придбання якої у власність склала 145 000 грн; 1/2 частина квартири, загальна площа якої 52 м², квартира загальною площею 83 м².

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, членам сім'ї декларанта належать: 1/4 частина земельної ділянки, загальна площа якої 333 м², земельна ділянка загальною площею 800 м²; 1/4 частина квартири, загальна площа якої 64 м², квартири загальною площею 32,55 м² та 83 м²; машино-місце у паркінгу загальною площею 29,3 м².

У власності (у спільній сумісній власності), в оренді чи на іншому праві користування декларанта та членів його сім'ї перебувають: легкові автомобілі Mercedes-Benz E 200 з об'ємом двигуна 1998 см³, 2002 р.в., Mercedes-Benz ML 320 з об'ємом двигуна 3191 см³, 2002 р.в., Ford Kuga з об'ємом двигуна 1997 см³, 2010 р.в.; вантажний автомобіль Ford F-150 з об'ємом двигуна 5420 см³, 2005 р.в.; надувний човен «Колібри» L довжиною 458 см, потужністю двигуна 14,71 кВт.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах України становила 5000 грн, в т. ч. вкладених у звітному році — 5000 грн.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 14 грн; розмір внесків до статутного (складеного) капіталу товариства, підприємства, організації становила 1 799 411 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Скотарь Анатолій Миколайович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 505 823 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 425 423 грн; інші види доходів — 80 400 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 20 000 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 20 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Скотарю А.М. належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м² та 1300 м²; квартира загальною площею 98,8 м².

Членам сім'ї декларанта належить житловий будинок загальною площею 240 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Mitsubishi L 200 з об'ємом двигуна 2477 см³, 2008 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль Mercedes-Benz В 170 з об'ємом двигуна 1699 см³, 2008 р.в.

Фінансові зобов'язання декларанта за договорами добровільного страхування склали 5600 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта за договорами добровільного страхування становили 8800 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Таран Тетяна Степанівна.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: чоловік.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 404 321 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 352 208 грн; інші види доходів — 52 113 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 43 964 грн.

Доходи, одержані (нараховані) з джерел за межами України декларантом, склали 289 євро або 3041 грн (Рада Європи, Франція).

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Таран Т.С. належить квартира загальною площею 114,1 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 2500 м²; квартира загальною площею 88,1 м²; гараж загальною площею 25 м²; інше нерухоме майно загальною площею 107,5 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебувають легкові автомобілі Volkswagen Passat з об'ємом двигуна 1800 см³, 1998 р.в. та Volkswagen Passat з об'ємом двигуна 2000 см³, 2004 р.в.

Номінальна вартість цінних паперів членів сім'ї декларанта склала 38 000 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Терлецький Олександр Олександрович.**

Посада: заступник секретаря Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 403 686 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 383 910 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 4865 грн (отримано у ТОВ «Видавництво «Стина»); матеріальна допомога — 14 911 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Терлецькому О.О. належать: земельна ділянка загальною площею 2463 м²; житловий будинок загальною площею 407,9 м²; 1/3 частина квартири, загальна площа якої 76,45 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; 1/3 частина квартири, загальна площа якої 76,45 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває легковий автомобіль Acura MDX з об'ємом двигуна 3471 см³, 2008 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 77 982 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта за договорами добровільного страхування становили 16 650 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Тітов Юрій Георгійович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, дочка, дочка дружини.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 529 733 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 421 669 грн; дивіденди, проценти — 4077 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн; страхові виплати, страхові відшкодування, викупні суми та пенсійні виплати,

що сплачені декларанту за договором страхування, недержавного пенсійного забезпечення та пенсійного вкладу — 89 076 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 169 161 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 84 167 грн; матеріальна допомога — 14 994 грн; дохід від відчуження рухомого та нерухомого майна — 70 000 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Тітову Ю.Г. належать: земельна ділянка загальною площею 1000 м²; 1/3 частина садового (дачного) будинку площею 98 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельні ділянки загальною площею 4600 м² та 800 м²; житловий будинок загальною площею 65 м²; квартири загальною площею 115 м² та 42 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларант має легковий автомобіль Mitsubishi Pajero Wagon з об'ємом двигуна 3200 см³, 2011 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебуває легковий автомобіль SsangYong Kuroo з об'ємом двигуна 2000 см³, 2013 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 60 000 грн, у т. ч. вкладених у звітному році — 25 000 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта становили: за договорами добровільного страхування — 17 730 грн; на погашення основної суми позики (кредиту) — 18 500 грн; на погашення суми процентів за позику (кредитом) — 1425 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Фесенко Леонід Іванович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 759 535 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) декларанту відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 481 488 грн; дивіденди, проценти — 83 377 грн; інші види доходів — 194 670 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Фесенку Л.І. належать: квартира загальною площею 139 м²; будинок у будинку відпочинку Державного управління справами.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 1 379 776 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Шицький Іван Богданович.**

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина, дочка.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 422 174 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 407 263 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 157 740 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 117 102 грн; дивіденди, проценти — 23 595 грн; матеріальна допомога — 17 043 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта, Шицькому І.Б. належать: земельні ділянки загальною площею 1000 м² та 3500 м²; 1/4 частина квартири площею 75,42 м²; гараж загальною площею 20 м²; інше нерухоме майно загальною площею 48,3 м².

Членам сім'ї декларанта належать: земельна ділянка загальною площею 2063 м²; 2/4 частини квартири площею 75,42 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування членів сім'ї декларанта перебувають легкові автомобілі Toyota Auris з об'ємом двигуна 1598 см³, 2008 р.в. та Hyundai ix 35 з об'ємом двигуна 1995 см³, 2013 р.в.

Сума коштів декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах склала 8000 грн.

Сума коштів членів сім'ї декларанта на рахунках у банках та інших фінансових установах становила 126 245 грн.

Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна склали 14 000 грн.

Фінансові зобов'язання на утримання майна членів сім'ї декларанта становили 6000 грн.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Школярів Віктор Федорович**.

Посада: суддя Верховного Суду України.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 393 550 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 378 639 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта становила 4543 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 4543 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Школярову В.Ф. належать: квартира загальною площею 138,7 м²; гараж загальною площею 20,88 м²; машино-місце в підземному паркінгу загальною площею 26,8 м².

У власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта перебуває причіп легковий, 1990 р.в.

У власності, в оренді чи на іншому праві користування члени сім'ї декларанта мають легковий автомобіль Mitsubishi Outlander з об'ємом двигуна 2360 см³, 2011 р.в.

Прізвище, ім'я, по батькові: **Ярема Анатолій Григорович**.

Посада: заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у цивільних справах.

Члени сім'ї: дружина.

Загальна сума сукупного доходу декларанта склала 496 947 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 461 455 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 20 581 грн; матеріальна допомога — 14 911 грн.

Загальна сума сукупного доходу членів сім'ї декларанта склала 39 447 грн, у т. ч. заробітна плата, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) відповідно до умов трудового або цивільно-правового договору — 20 247 грн; дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту — 19 200 грн.

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, Яремі А.Г. належать: земельні ділянки загальною площею 1200 м² та 1000 м²; 1/2 частина житлового будинку, загальна площа якого 30 м² (спадщина); квартири загальною площею 95,1 м² та 187,4 м²; дачний будинок в будинку відпочинку Державного управління справами загальною площею 60 м².

З нерухомого майна, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування, членам сім'ї декларанта належать квартири загальною площею 51 м², 35 м² та 67 м².

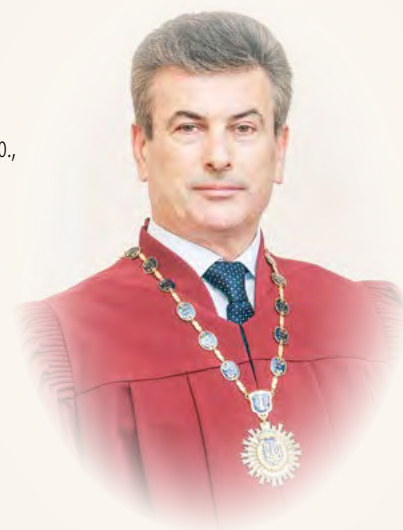
Фінансові зобов'язання декларанта на утримання майна склали 32 375 грн.

Фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта на утримання майна становили 16 300 грн.

10 квітня відсвяткував своє 65-річчя
суддя Верховного Суду України, Голова Верховного Суду України у 2006–2011 рр.,
заслужений юрист України

Василь Васильович Онопенко.

Стаж його роботи на посаді судді становить 27 років,
18 із яких — у Верховному Суді України.

13 квітня суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України

Інна Станіславівна Берднік

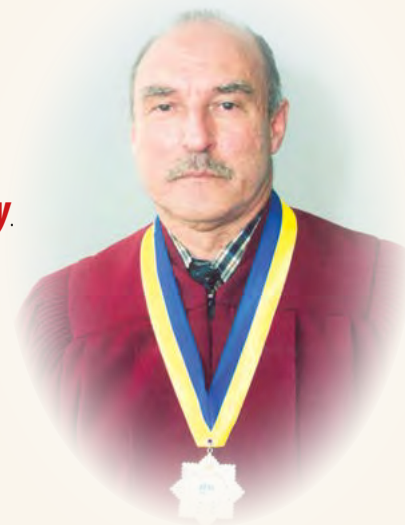
відзначила свій піввіковий ювілей.

Її стаж роботи на посаді судді — 17 років,
а 7 років із них працює у Верховному Суді України.

25 квітня — 65 років судді Верховного Суду України у відставці,
заслуженому юристу України

Володириу Вікторовичу Бондарєву.

Понад 31 рік він віддав суддівській справі,
12 років з яких — Верховному Суду України.

*Колектив
Верховного Суду України
сердечно вітає колег і зичить
міцного здоров'я, злагоди,
добробуту та щасливих
років життя!*

Міжнародні зв'язки

Наприкінці березня Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк** провів зустріч із Послом Європейського Союзу (ЄС) в Україні, Головою Представництва ЄС в Україні **Яном Томбінські**.

Ярослав Романюк поінформував пана Посла про стан реформування судової системи України, звернувши особливу увагу на необхідність виваженого підходу у прийнятті закону щодо відновлення довіри до судової влади в Україні. Також Ярослав Романюк повідомив про звернення суддів Верховного Суду України до Верховної Ради України, в якому наголошується на тому, що віднов-

лення довіри до суду має відбуватися з дотриманням міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини та незалежності су-

дової влади, а також у спосіб, передбачений Конституцією України та чинним законодавством.

Ян Томбінські зауважив, що такого поняття, як «революційне право» не існує, однак емоційний стан суспільства є досить напруженим, і тому саме суддівська спільнота має зробити конкретні кроки у напрямі відновлення довіри до суду. Необхідно здійснити «ревізію» судової системи в цілому, звернувши увагу і на рішення, прийняті до листопада 2013 р.

Отже, наголосили співрозмовники, проблеми слід усувати виключно у правовий спосіб та відповідно до міжнародних стандартів.

На початку квітня Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк** та Надзвичайний і Повноважний Посол США в Україні **Джеффри Пайет** провели зустріч, під час якої обговорили актуальні питання функціонування судової системи України й шляхи її подальшого розвитку, окреслили напрями майбутньої співпраці.

У зустрічі також взяли участь заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у господарських справах **Валентин Барбара**, заступник секретаря Судової палати в адміністративних справах **Олександр Терлецький**, секретар Пленуму Верховного Суду України **Юрій Сенін**, суддя Верховного Суду України **Олена Кузьменко**, директор Офісу з

розбудови демократії та самоврядування Агентства США з міжнародного розвитку **Вірайя Кейт Сомвонгсірі**, другий секретар політичного відділу Посольства США в Україні **Соннет Фрісбі**, начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України **Ліна Губар**, керівник прес-служби Верховного Суду України **Людмила Момот**.

Голова Верховного Суду України подякував пану Послу, а в його особі — народу й уряду США за ту підтримку, яка завжди надавалася народу України. Особливо це важливо сьогодні, коли молода держава переживає непростий період своєї історії, зауважив

Ярослав Романюк. Він додав, що, оскільки українське суспільство ставить за мету побудувати сильну європейську країну, то силля міжнародних партнерів, спрямовані

на підтримку незалежності України, її територіальної цілісності, зміцнення демократії й верховенства права, не можна не оцінити.

Ярослав Романюк поінформував високого гостя про те, що судді Верховного Суду України, усвідомлюючи важливість побудови в державі ефективної судової системи й розуміючи визначальну роль у цьому процесі найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, у рамках створеної в Суді робочої групи напрацювали пропозиції для направлення їх Тимчасовій спеціальній комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін

до Конституції України. Кожна пропозиція, наголосив Голова Верховного Суду України, обґрунтовується міжнародними стандартами у сфері судочинства, прав та свобод людини, забезпечення незалежності судової влади, що є обов'язковим атрибутом демократичної держави.

Джеффри Пайет зауважив, що судова влада, яка користується довірою громадян, є однією з запорук позитивного майбутнього України. І той іспит, через який мають наразі пройти українські судді, засвідчить спроможність самої судової влади відновити довіру до її діяльності. Безумовно, наголосив він, усе має відбуватися виключно у правовому полі й відповідно до міжнародних стандартів.

Присутні на зустрічі судді Верховного Суду України висловили своє бачення з приводу запропонованої процедури люстраційної перевірки суддів. На їхнє переконання, її має здійснювати визначений Конституцією орган, відповідальний за прийняття рішень щодо дисциплінарної відповідальності суддів, — Вища рада юстиції. Звичайно, до її складу не мають входити ні політики, ні представники виконавчої чи законодавчої влад, переконані судді, що підвищить рівень довіри і до Вищої ради юстиції, і до судової влади загалом, адже верховенство права не може забезпечуватися революційною законністю.

Триває передплата на 2014 рік

Вісник Верховного Суду України

Періодичність — 12 номерів на рік

Передплатний індекс — 40358

В офіційному науково-практичному виданні публікуються добірки витягів із судових рішень в адміністративних, господарських, кримінальних, цивільних справах, систематизовані висновки Верховного Суду України, які викладені в постановах, що прийняті за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права (кримінального закону) в подібних правовідносинах, науково-практичні коментарі чинного законодавства, аналіз судової практики з використанням даних судової статистики, матеріали на допомогу судді щодо вирішення складних питань здійснення судочинства, практика Європейського суду з прав людини, дискусійні статті щодо проблем судово-правової реформи, правотворчості тощо.

Рішення Верховного Суду України

Періодичність — два випуски на рік

Передплатний індекс — 40646

У збірнику публікуються судові рішення в адміністративних, господарських, кримінальних, цивільних справах, розглянуті Верховним Судом України протягом певного періоду.

Кожне рішення супроводжується правовою позицією. Рішення систематизовані за формами судочинства, галузями законодавства та категоріями справ.

Із питань замовлення та передплати на 2014 рік звертайтеся до видавництва «Істина» за адресою:

просп. Правди, 31а, оф. 511

м. Київ

04108

Передплату можна оформити у відділеннях зв'язку протягом року.

Телефони: (44) 468–3131, 464–1442, 464–1444.

E-mail: istina_knigi@ukr.net

<http://www.istina-books.com.ua>